

“U snoept”

Afgelopen zomer waren Netty en ik op zoek naar dagvlinders op de Hoge Veluwe. Kans op een grote parelmoervlinder, de heivlinder, de bruine en de kleine vuurvlinder. Op zo’n dag kun je natuurlijk ook andere leuke insecten tegenkomen zoals een zandloopkever of een mierenleeuw. Een foto maken en dan thuis zoeken of je de soort er bij kunt vinden. Wij hebben daar veel plezier in.

Op die bewuste dag de afgelopen zomer liepen we daar niet alleen. Twee oudere dames speurden tussen de heide eveneens naar insecten. Even een snelle blik, maar verder was het duidelijk dat zij niet echt open stonden voor contact. Mijn nieuwsgierigheid won, dus ik vroeg waar zij naar op zoek waren. “Wij inventariseren vlinders” was het antwoord. Ik vertelde dat wij ook op zoek waren naar vlin-

ders met het doel op basis van een foto de soort te achterhalen. “In het veld is dat voor ons nog lastig”.

“U snoept” zei de oudste van de twee met een afkeurende blik op mijn bescheiden fototoestel. “Het is ook niet nodig dat u van het pad afgaat, van al die vlinders is al een foto gemaakt”. Enigszins bedremmeld heb ik de dames maar een plezierige dag gewenst.

Genieten van de natuur versus beschermen of onderzoeken van de natuur, ze staan vaak op gespannen voet. Respect voor de kwetsbaarheid van de natuur staat hierbij op de eerste plaats. Tegelijkertijd is de “gunfactor” hierbij van groot belang. Kennismaken met dat intrigerende insect of die geweldige vogel leidt tot meer draagvlak voor de natuur.

Arie van Dijk
voorzitter

Roofvogels in 2015, hoe ging het met de Havik, Sperwer en Wespendif?

Youri van der Horst (youri_vanderhorst@hotmail.com)

In de winter van 1968 begon in Groesbeek een (vrijwillig) roofvogelonderzoek naar de Havik, Sperwer en Wespendif. Onder leiding van Paul Opdam begon een groep jongeren met het opsporen van nesten in het Reichswald en het Rijk van Nijmegen. Het onderzoek loopt nog steeds, de groep vrijwilligers is in de loop der jaren talloze keren van samenstelling veranderd, maar nog steeds wordt elke zondag het Reichswald afgezocht. Het Nederlandse deel van het onderzoeksgebied wordt op werkdagen en op zaterdag afgewerkt. Daarnaast wordt sinds 1987 het gebied tussen Gennep en Bergen, de snelweg A73 en de Duitse grens afgezocht naar roofvogelnesten. William Verpoort zoekt hier jaarlijks de nesten op en laat weten wanneer de jonge roofvogels geringd kunnen worden; vervolgens worden deze jongen geringd door vrijwilligers uit Groesbeek en Nijmegen

Onderzoeksgebied

Het gebied bestaat dus uit drie delen: het Reichswald, het Rijk van Nijmegen en Noord-Limburg. Alle drie de gebieden bestaan uit loof- en naaldbomen in alle leeftijden. Het Rijk van Nijmegen heeft een bosoppervlakte van 4700 hectare; deze oppervlakte bestaat uit meerdere bosgebieden (Groesbeeks bos, Duivelsberg, Jansberg, Hatertse vennen, de Zelderse Driessen en Heumensoord) en een aantal parken en bosjes in de bebouwing rondom deze bosgebieden. Dit gebied is meer opengebroken waarbij bebouwing, open vlaktes en landbouwgebied voor breuken in het bos zorgen. Het Reichswald bestrijkt 5100 hectare en bestaat uit twee grote bosgebieden (Reichswald en Tannenbusch) en verschillende kleine parken in de bebouwing

rondom het Reichswald en Tannenbusch. Het Reichswald is meer gesloten dan de overige bossen in het studiegebied, wat meer oostelijk beginnen er wat gaten in het bos te vallen. Het bosgebied in Noord-Limburg is te vergelijken met het bosgebied in het Rijk van Nijmegen, het is een combinatie van meerdere bosgebieden afgewisseld met open vlaktes, landbouw en bebouwing. Het bos is wel iets jonger en bestaat uit meer naaldhout dan in het Rijk van Nijmegen. Het gebied in Noord-Limburg bestaat uit het Broedersbos, het Quin, het Suikerven, het Heijderbos, de Eckeltse bergen en de Grote Muijs. Het bestrijkt een oppervlakte van 3000 hectare. De verschillende bossen worden beheerd door het Forstamt (Duitsland), Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Limburgs Landschap, verschillende gemeenten en privé-eigenaren.

Onderzoek

Ieder jaar beginnen we eind februari met het onderzoek. Februari en maart staan in het teken van het opsporen van de Haviksnesten; door met de verrekijker te kijken naar de nesten kun je vaak een scheiding zien tussen verse en oude takken. Aan de hand van deze waarnemingen bepaal je aan welk nest is gebouwd, wat vaak betekent dat het nest dit jaar gebruikt wordt. Ongeveer vijftien procent van de Haviken bouwt een nieuw nest. Zodra het nest van dit jaar is vastgesteld wordt het in de GPS gezet. In april beginnen de eerste Haviken met broeden, vanaf dit moment beginnen de vrouwtjes met het ruien van hun veren. Hierdoor kun je dons aan de nestrand zien en vind je grote slagpennen in het nestbos. Er zijn drie soorten slagpennen: armpennen, staartpennen en handpennen. Vooral de

handpennen zijn interessant, de tekening en lengte van de handpennen vormen een unieke vingerafdruk. Alle gevonden ruiveren worden verzameld, voorzien van een briefje met datum, soort, geslacht, soort veer en territoriumcode. In mei beginnen ook de Sperwers met broeden, daarvan worden ook de ruiveren verzameld en de nesten in de GPS gezet. Eind mei kunnen dan de eerste jonge Haviken geringd worden. Jonge Haviken kunnen geringd worden als ze twee weken oud zijn. Op deze leeftijd zijn namelijk de mannen en vrouwen te onderscheiden en de poten worden niet meer dikker. De hele maand juni worden er jonge Haviken geringd en Sperwers gezocht. Vanaf half juni kunnen de eerste jonge Sperwers geringd, dat kan vanaf dat ze twaalf dagen oud zijn. De laatste Sperwers worden meestal in de eerste week van juli geringd. In juli worden de eerste Wespddieven gezocht, ze beginnen met broeden in juni. Eind juli worden dan de jonge Wespddieven geringd, ook die zijn te ringen als ze een leeftijd van twee weken bereiken. Augustus en september staan in het teken van nacontroles, bij alle bewoonde nesten van dat jaar wordt gekeken of de jongen zijn uitgevlogen. Wij beschouwen een nest als uitgevlogen als er ten minste één jongvliegvlug is geworden. Daarnaast wordt bij alle Havik- en Sperwernesten met een metaaldetector naar zangvogel- en duivenringen gezocht.

De roofvogels in 2015

Er zijn dus drie soorten die goed onderzocht worden in het onderzoeksgebied. Van de Buizerd worden jaarlijks wel de meeste nesten gevonden maar lang niet allemaal, omdat deze soort geen prioriteit heeft. Daarnaast worden niet alle Buizerdjongen geringd. Hoe de andere drie soorten het gedaan hebben in 2015 bespreken we hieronder, per soort per deelgebied.

De Havik

De Havik is een roofvogel die voor de jacht gebruik maakt van zijn snelheid en behendigheid. Zijn prooien variëren van Duiven tot Kraaiachtigen en van Uilen tot Hazen. Bij de Havik is de vrouw ongeveer anderhalf keer zo groot als de man. Ze broeden voornamelijk in Naaldbomen en broeden zowel in dichte bossen als in halfopen terrein. In maart beginnen we dus met het opzoeken van Haviksnesten; jaarlijks wordt elk territorium van het voorgaand jaar bezocht. Als dat er niet is dan zoeken we in de omgeving naar een nieuw territorium. Als de Havik begint met broeden, begint zij ook met ruien. De datum dat de eerste veer in een territorium wordt gevonden zegt dus ook wat over het broedbegin (mits de veer vers is). De Havik legt tussen de één en vier eieren, broedt 40 dagen, en dan duurt het nog eens 41 dagen voordat de jongen uitvliegen.

Rijk van Nijmegen

Dit jaar constateerden we dat er 20 bezette territoria waren in het Rijk van Nijmegen. Afgaand op de leeftijd van eerste jongen moet het eerste ei in dit gebied rond 1 april zijn gelegd. De eerste ruiveer werd op 3 april gevonden, die lag bij de Havik op de Duivelsberg.

Na anderhalve maand van controles en veren rapen konden op 16 mei de eerste jongen worden geringd. Traditioneel worden die geringd op de Watermeerwijk, hier konden drie vrouwen en één man van tussen de dertien en vijftien dagen geringd worden. Een andere Havik, die ongeveer gelijk begonnen was, zat in het Wijchens ven. Die had op 22 mei drie jongen (twee mannen, één vrouw en één ei) van tussen de 18 en 22 dagen. Beide Haviken broeden op privéterrein dicht tegen bebouwing met veel rust en veel

jachtterrein. Deze twee zijn daarom al jaren de beste en vroegste Haviken van het gehele onderzoeksgebied.

Tussen 16 mei en 6 juli hebben we in totaal op zeventien nesten 41 jonge Haviken geringd, dat komt neer op een gemiddelde van 2.4 jong per nest. Eén keer konden er vier jongen op een nest geringd worden, negen keer drie jongen, twee keer twee jongen en vier keer één jong. Van de 41 pullen waren er 25 man en 16 vrouw.

Opvallend dit jaar was het hoge aantal niet uitgekomen eieren, zes onbevuchte eieren om precies te zijn. Dit komt waarschijnlijk door de langere winter in vergelijking met de voorgaande twee broedseizoenen. De temperatuur in maart en april was een stuk lager dan in 2014 en 2013. Door de kou is de kans groter dat er bij de paring iets fout gaat en een ei onbevucht blijft.

Hekkensluiter dit jaar was de Havik op de Elshof, die werd ontdekt door Jeroen Veeken, die hier dit jaar inventarisaties deed. Op 22 juni was het onduidelijk of er nou wel of geen jongen op zaten; omdat het vrouwtje voor de

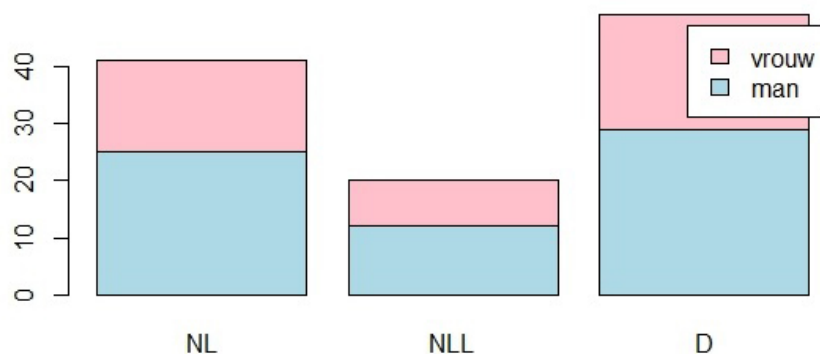
eerste keer broedde en al over de maximale broedtijd heen was besloot Gerard naar het nest te klimmen. Boven aangekomen trof hij één jong aan (mannetje) van ongeveer vier á vijf dagen, dat werd gemeten en gewogen. Op 6 juli was het kleine mannetje een flinke jongen van bijna 3 weken. Hiermee werd het de laatste Havik die in 2015 geringd werd.

Er mislukten drie nesten in de eifase. Van de 17 nesten vlogen er bij 16 nesten jongen uit, bij één nest werden de twee jongen gepredeerd door de buurhavik. Deze cijfers geven aan dat in het Rijk van Nijmegen op 80% van de nesten jongen uitvlogen.

Reichswald

In het Reichswald konden dit jaar 29 territoria worden genoteerd. Op 6 april werd de eerste ruiveer gevonden. Rond die tijd moet ook het eerste ei zijn gelegd. De eerste twee Haviken die dit jaar in het Reichswald geringd konden worden, broedden beiden tegen Kleef aan en gebruiken deze stad ook om in te jagen. Beide Haviken werden op 24 mei geringd; de een had toen twee jongen (man en vrouw) van 14 dagen, de ander had er drie (twee mannen en één vrouw) van 18 dagen. Ook hier zie je dus

Geslacht geringde Haviken jongen naar deelgebied

Figuur 1: Aantal geringde Haviken per gebied en per geslacht.

Haviken

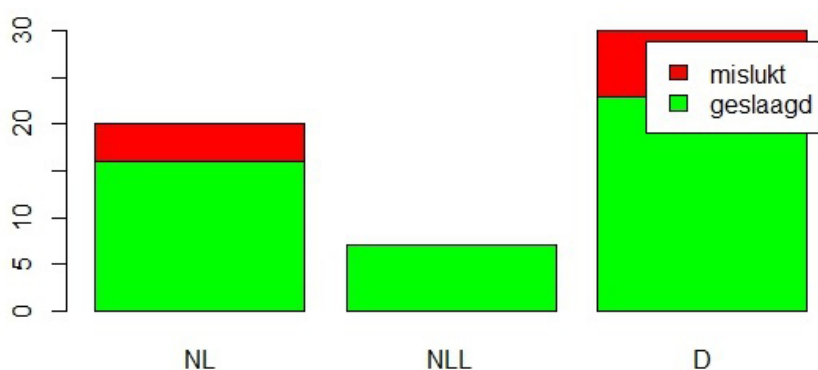
dat de Havik die dicht tegen de stad aan zit de eerste jongen heeft; in de steden zit dus veel voedsel voor de Havik.

Tussen 24 mei en 21 juni werden er in totaal 49 jonge Haviken geringd op 23 nesten, dat is een gemiddelde van 2.1 pullen per nest. Op acht nesten werden drie jongen aangetroffen, op tien nesten twee jongen en op vijf nesten één jong. Van de 49 pullen waren er 29 van het mannelijke geslacht en 20 van het vrouwelijke.

Daarnaast werd ook in het Reichswald een hoog aantal onbevuchte eieren gevonden; in totaal konden er acht eieren van de nesten gehaald worden.

Naast de 49 jonge Haviken die geringd werden werd er bij één nest, naast twee levende nest- genoten, een dood jong aangetroffen. Dat is gestorven doordat er een gebrek aan voedsel was. Omdat deze pul het jongst was werd hij geslachteerd zodat zijn broer en

Broedsucces Havik naar deelgebied

Figuur 2: Broedsucces Havik per gebied.

zus wel uit konden vliegen. Verder hadden we ons bij een nest verrekend; toen we daar kwamen om te ringen waren de jongen al te groot en besloten we om niet naar het nest te klimmen. Dat betekent dus dat er zes nesten mislukt zijn waarvan er vier niet verder zijn gekomen dan eieren; één nest heeft wel jongen gehad van 3.5 weken maar die zijn vervolgens gepredeerd door vermoedelijk een andere Havik. Daarnaast werd bij een nest vastgesteld dat het enige jong van het nest net voor het uitvliegen was overleden. Dat betekent dat er van de 30 nesten op 23 nesten jongen zijn uitgevlogen; daarmee heeft het Reichswald een percentage van 77%.

Noord-Limburg

In totaal werden er in 2015 acht territoria vastgesteld in dit gebied. Hiervan broedde er één op particulier terrein waar we geen toestemming hadden het nest te bezoeken. De eerste ruiveer werd gevonden op 15 april;

afgemeten aan de oudste jongen moet het eerste paar rond 13 april zijn begonnen met broeden. Het meest bijzondere paar in dit gebied broedde precies op het strand pal aan de Maas. Bij hoog water was het nest dan ook niet te bereiken. Op 13 juni werden op dit nest vier jonge mannen geringd. Het aantal jongen is dus onbekend evenals of ze zijn uitgevlogen. Tussen 6 juni en 13 juni werden er op zeven nesten 20 jongen geringd (12 mannen en 8 vrouwen). Dat is gemiddeld 2.9 jong per nest. Bij de nacontrole bleek dat bij alle zeven nesten één of meerdere jongen waren uitgevlogen. Dat geeft een 100% uitvliegpercentage.

Sperwer

De Sperwer is een kleinere variant van de Havik. Ze eten vooral zangvogels, van Tjiftjaf tot Merel. Ze broeden vooral in dichtere bossen uit het zicht van de Havik, omdat die een belangrijke predator van Sperwernesten is. Vanwege dit verschijnsel broedt de

Sperwers

Sperwer de laatste jaren ook steeds vaker aan de rand van het bos en in de steden om maar zo ver weg van de Havik te zitten als mogelijk. Sperwers broeden ongeveer 38 dagen en de jongen verlaten het nest na 27 dagen. Het aantal eieren varieert van één tot zes.

Rijk van Nijmegen

In het Rijk van Nijmegen konden wij dit jaar 21 territoria vaststellen. Het eerste ei werd zo rond 20 april gelegd, de eerste ruiveer werd op 22 april gevonden. Op 9 juni werd bij een controle vastgesteld dat het eerste nest jongen had van iets jonger dan één week. Bij dit nest werd ook de adulte vrouw dood onder het nest gevonden, de controle verstoorde dus een Havik die bezig was het nest te plunderen. Snel klommen we naar het nest en er stelden we vast dat er nog twee jongen leefden. Normaal gesproken plaatsen we deze overlevenden bij een ander nest met dezelfde leeftijd maar omdat we nog geen nest hadden gevonden dat zo ver was hebben we enkele dagen twee mascottes gehad die we om het uur moesten voeren. Na een halve week vonden we een geschikt nest voor ze waar ze beide op geplaatst zijn en uiteindelijk van zijn uitgevlogen.

Vanaf 15 juni tot 18 juli werden er totaal 49 jonge Sperwers geringd op 13 nesten, een gemiddelde van 3.9 pullen per nest. Drie keer werden er zes jongen aangetroffen op een nest, twee keer vijf jongen, vijf keer drie jongen en drie keer twee jongen. Van de 49 geringde pullen waren er 26 man en 23 vrouw. Naast die 13 nesten vonden we er ook nog twee nadat de jongen waren uitgevlogen. Dat betekent dat er zes territoria zonder jongen bleven of de jongen waren voor het ringen al gepredeerd. Eén nest had jongen van bijna drie weken toen het werd gepredeerd, één nest had kleine jongen en

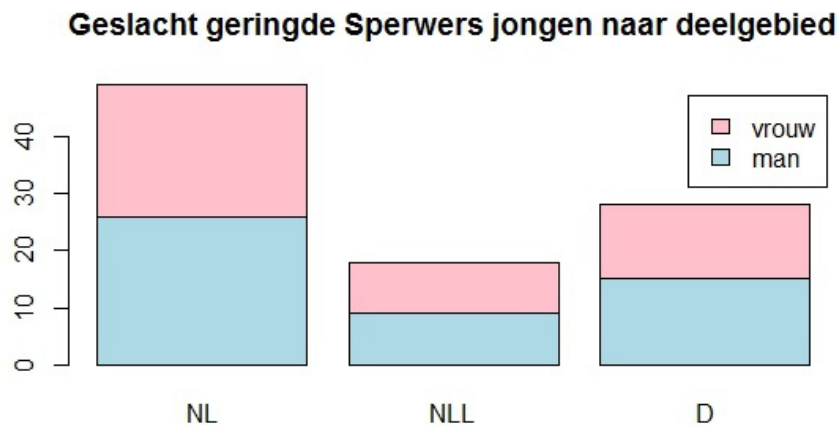
de overige vier territoria kwamen niet verder dan eieren. Bij de nacontrole werd er nog bij een nest vastgesteld dat er geen jongen waren uitgevlogen. Dit betekent dat er van de 21 territoria bij 14 jongen uitvlogen (70%). Het aantal niet uitgekomen eieren lag beduidend lager dan bij de Havik; in totaal werden er drie verzameld.

Reichswald

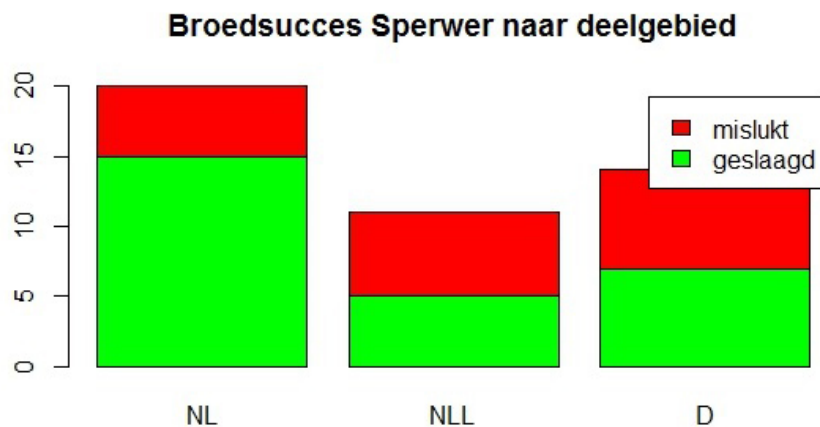
Dit jaar waren er 17 territoria van Sperwer in het Reichswald te vinden. Het eerste ei werd rond 26 april gelegd, de eerste ruiveer werd gevonden op 26 april.

Voor het tweede jaar op rij werd bij de Sperwer in Nierswalde vastgesteld dat de jongen leden aan de ziekte het geel (*Trichomonas gallinae*). Hierbij ontstaan er ontstekingen in de snavel, keel en voorhoofdsholtes. De ziekte dankt zijn naam aan het gele pus dat door de ontstekingen ontstaat. De ziekte komt veel voor bij duiven en Groenlingen en is zeer besmettelijk. Het geel hoeft niet altijd dodelijk te zijn; soms reiken de ontstekingen niet ver in de keel of zit het slechts in een hoekje van de snavel en overleeft de vogel het, maar meestal is het einde oefening voor een Sperwer met het geel. Zowel dit jaar als afgelopen jaar legde de Sperwer in Nierswalde zes eieren; dit jaar kwam er een niet uit. Vorig jaar vloog er slechts één Sperwer uit.

Tussen 14 juni en 28 juni werden er in totaal 28 jonge Sperwers geringd op zeven nesten, gemiddeld vier jongen per nest. Drie keer waren er vijf jongen op een nest, één keer vier jongen en drie keer drie jongen. Van de 28 jonge Sperwers waren er 15 mannelijk en 13 vrouwelijk. Daarnaast werden er nog drie niet uitgekomen eieren gevonden. In enkele territoria waren we te laat en daar vlogen eind juli nog jonge Sperwers uit zonder ring.

Figuur 3: Aantal geringde jongen Sperwers per deelgebied en per geslacht.

Figuur 4: Broedsucces Sperwer per gebied.

In de overige tien territoria kwamen de Sperwers niet verder dan eieren of kleine jongen. De geringde jongen op de zeven nesten vlogen ook allemaal uit waardoor 41% van de territoria jongen kreeg die uitvlogen.

Noord-Limburg

In 2015 werden er 12 territoria gevonden van de Sperwer. De eerste ruiveer werd gevonden op 3 mei; afgemeten aan de leeftijd van de oudste jongen moet het eerste paar rond 1 mei zijn begonnen met broeden. Opvallend

dit jaar was dat er veel nesten gepredeerd werden door de Havik. Dit gebeurt wel vaker, maar dit jaar werden al veel jongen gepakt toen ze jonger dan twee weken waren. Tussen 13 en 29 juni werden er 18 jongen (9 mannen en 9 vrouwen) op zes nesten geringd. Dat is gemiddeld 3 jongen per nest. Bij slechts vijf paar werd vastgesteld dat de jongen zijn uitgevlogen. Bij één paar was het onduidelijk en de overige zes paar waren al mislukt voordat de jongen een leeftijd van twee weken hadden. Het uitvliegpercentage

was hier dus 42%.

De Wespendif

Deze roofvogel is de enige in het onderzoek die jaarlijks naar Afrika trekt. Eind april, begin mei komt deze rover aan in Nederland. Er wordt geen tijd verspild en eind mei worden de eerste eieren gelegd. De Wespendif is ongeveer even groot als een Buizerd en eet voornamelijk wespenpoppen die hij uitgraaft. Daarnaast eten ze kikkers en (nest) jonge vogels. De Wespendif heeft aangepaste poten zodat hij beter kan graven en daarnaast heeft hij smallere neusgaten en een stevige washuid zodat hij minder last heeft van wespensteken. De Wespendif broedt zowel in oude loofbossen als in oudere dennensoorten. Broedtijd is ongeveer 40 dagen en er worden gemiddeld twee eieren gelegd. Als de jongen uitvliegen als ze een dag of 50 zijn hangen ze niet lang in Nederland rond maar vliegen ze eigenlijk bijna direct naar Afrika, het is dan immers ook al eind augustus. Dit doen ze zonder hun ouders die dan al zijn vertrokken.

Rijk van Nijmegen

Dit jaar konden we voor het eerst sinds 2011 weer jonge Wespendifen ringen in het Rijk van Nijmegen. Er werden dit jaar twee nesten gevonden, een aan de Nijmeegse baan en de ander op de Wylerberg. De Wespendif aan de Nijmeegse baan had lef en besloot op zestig(!) meter van een actief Haviksnest te gaan broeden. Tegen alle verwachtingen in ging dit toch goed en vlogen er twee jongen uit.

De Wespendif op de Wylerberg werd pas op 1 augustus gevonden, na aanwijzingen van Frans Schepers en Ruud Foppen over veel activiteit in dit deel van het bos. Op het nest stonden twee grote jongen die tegen het

uitvliegen aan zaten. Na enig overleg werd er besloten om bij het nest te klimmen. Eén jong besloot halverwege de klim dat het tijd was om te gaan en vloog geweldig mooi weg, dit jong was al verder dan we dachten. Het andere jong twijfelde te veel en besloot pas een poging te doen toen de klimmer boven was. Hij of zij kwam wel van het nest af maar kon geen hoogte maken en kwam een eindje verder op tien meter hoogte in een beuk te hangen. Het jong werd uit de beuk gehaald, geringd, gemeten, gewogen en weer terug gezet op het nest.

Alle jongen Wespendifen in het rijk van Nijmegen vlogen uit.

Reichswald

Ook in het Reichswald werden twee nesten gevonden. Een van de twee slechts leverde jongen op, het nest bij Grunewald namelijk, twee jongen die op 19 juli een week of drie waren. Deze zijn netjes uitgevlogen. Het andere nest bleek bij een controle op 14 juni al mislukt te zijn; net nadat er eieren waren gelegd, werd het vrouwtje gepakt door de Havik. Het complete verenkleed lag verspreid over drie plekken rondom het nest.

Er waren meer plekken in het Reichswald met aanwijzingen voor broedsels van Wespendifen. Op twee á drie plekken zijn wij er zeker van dat er een heeft gebroed maar hebben we geen nest of ander bewijs kunnen vinden. Daarnaast werden er op nog een paar plekken ruiveren gevonden; in een straal van één kilometer rond deze plekken zijn de geschikte broedplaatsen afgezocht maar dit leverde niks op. Ten slotte hebben we ook nog gepost op de twee brandtorens in het Reichswald, wel Wespendifen zien rondvliegen maar die vertoonden geen broedgedrag.

Noord-Limburg

Hier werd één broedpaar gevonden; op 3 augustus konden we hier twee jongen van bijna 50 dagen ringen. Beide jongen hadden kunnen vliegen alleen was er een te druk bezig met het lastigvallen van de klimmer en de ander liep zichzelf vast in de wirwar van takken die rond het nest zat. Opvallend was dat één jong bijna zwart was terwijl het andere heel lichtbruin was. Beide jongen vlogen uit; één werd een paar dagen na het uitvliegen dood gevonden langs een weg niet ver van het nest.

Overige Roofvogels (en Raven)

Er werden dit jaar vijf Buizerdnesten geringd. Alle vijf hadden twee jongen. Vanwege de hoeveelheid werk met Havik, Sperwer en Wespendif konden we helaas niet meer Buizerds ringen. Wel hebben we nesten met jongen of nesten waarop gebroed is genoteerd. Helaas zijn we er niet zeker van dat dit een representatief beeld geeft.

Het enige Ravnest dat wij in het onderzoeksgebied hebben, had dit jaar vier jongen, met de nadruk op had. Toen we wilden gaan ringen op 19 april lag er een onthoofd

jong onder het nest en nog twee onthoofde jongen samen met een gaaf jong op het nest. Gezien de verwondingen lijkt dit bijna zeker het werk van een Boommarter.

Dankwoord

Dit onderzoek wordt al jaren gedaan door vrijwilligers. Ik wil daarom Gerard Muskens en Ronald Zollinger bedanken voor het mogen gebruiken van de gegevens. Deze gegevens zijn verzameld door Gerard, Ronald, Anna Hermsen, Fred van Duinhoven, Johan Thissen, Dick Visser, Kees Schreven, William Verpoort, Frank Peters, Henk Klaassen, Gerrit "D'n Boes" Nillesen en door mijzelf. Daarnaast wil ik de grondeigenaren (Het Forstamt Nordrhein-Westfalen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap, Gemeente Groesbeek, Gemeente Heumen, Gemeente Nijmegen en alle particulieren) bedanken voor de toestemming. Ten slotte wil ik Raymond Klaassen bedanken voor de hulp bij het maken van de staafdiagrammen.

Bronnen

Rob Bijlsma, Handleiding veldonderzoek Roofvogels, KNNV uitgeverij.

Wespendifen

Anderhalf jaar vogelen

Op verzoek van de redactie tekende Mars Gremmen op hoe hij het afgelopen anderhalf jaar aan het vogelen is geraakt. En hoe hij in aanraking is gekomen met de Vogelwerkgroep Nijmegen. “Ik ontdekte dat vogels kijken véél leuker was dan strips lezen, films kijken en winkelen in de stad. Het vogelvirus begon zelfs in mijn werk op te duiken.”

Mars Gremmen

Ruim anderhalf jaar geleden sloeg het vogelvirus bij mij toe, met de ontdekking van ‘een soort mus met roestbruine borst en

zwartwit koppie’. De gekraagde roodstaart, weet ik nu. Ik kon bijna niet geloven dat er zo iets moois zomaar vrij in Nederland rondvloog. Hij zat op het prikkeldraad langs een bos en schreeuwde om door mij gedetermineerd te worden. Ik ben hem er nog dankbaar voor. Hij heeft me de afgelopen anderhalf jaar veel plezier bezorgd en laten zien dat vogels kijken véél leuker is dan strips lezen, films kijken en winkelen in de stad.

Na de waarneming van mijn zwartgekraagde vriend ging ik beter op vogels letten. De eerstvolgende volstrekt onbekende, nooit eerder geziene, en zeer waarschijnlijk

ongelooflijk zeldzame vogel diende zich al snel aan. De kuifeend! Toch nog een tijdje bezig geweest om uit te pluizen welke eend het nou precies was.

Om mijn vogelonkunde te lijf te gaan haalde ik er maar eens een boek bij. Voor de zekerheid begon ik lekker luchtig met 'Dorrestijns Vogelgids'. Een goede keuze, want Hans Dorrestijn wist met zijn verhalen en vogelbeschrijvingen mijn enthousiasme voor deze beestjes flink op te voeren. Serieuzere gidsen volgden, Nico de Haan en Koos van Zomeren verschenen in mijn boekenkast (van tijd tot tijd breng ik ze een warme maaltijd), en ook internet was niet meer veilig voor mijn vogelhonger.

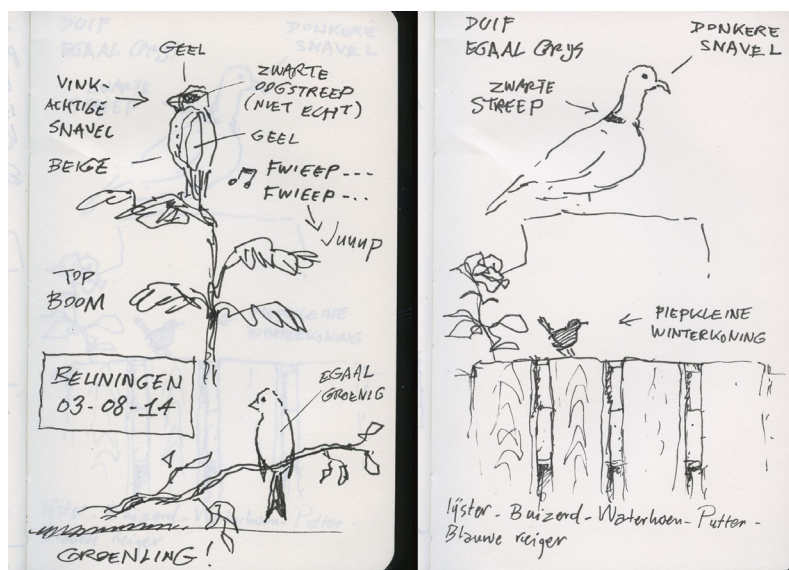
Dankzij de Russische, minstens drieëndertig jaar oude, nekherniaverwekkende verrekijker van m'n vader ging er een nieuwe wereld voor me open en ontdekte ik dat 'die grijze mus een putter, die merel een soort spreeuw met een witte streep langs zijn oog, en die andere mus een roodborsttapuit' bleek te zijn. Bovenstaande opmerking schreef ik op mijn natuurlogboekblog. Als een fanatiek twaalfjarig jongetje hield ik daarin alles bij wat

ik gezien had. Zo onthield ik de vogelnamen ook nog eens goed. En zo zou ik later wellicht nog eens flink kunnen lachen om al mijn natuurkennis- en vogelkennisonkunde. Dat laatste begint inmiddels al aardig te lukken. Al weet ik nog steeds niet wat die 'soort spreeuw met een witte streep langs zijn oog' nou geweest kan zijn...

Een flinke stap voorwaarts vormde de ontdekking van de website van de *Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o.*

De foto's op hun waarnemingenpagina hielpen me met het identificeren van 'Gelderse vogels', en aan de pagina met de beschrijvingen van het werkgebied had ik ook veel baat. Na een keer met een dinsdagavondexcursie te zijn meegefietst, besloot ik lid te worden. Kennis kon ik niet leveren, maar ik stond garant voor een flinke portie vogelenthousiasme.

Voor het determineren van de vogels had ik voordeel bij mijn werk als striptekenaar. Daarvoor moet je ook goed kunnen kijken. Al moest ik voor alle wenkbrauwstrepen, staartlengtes en snavelvormen nog wel een flink kijktandje bijzetten. Als de vogel het toeliet maakte ik een snel schetsje. Voor een

Het schetsboekje van Mars Gremmen

dode vogel nam ik wat uitgebreider de tijd, want die zitten beter stil. Natuurlijk had ik ook foto's kunnen nemen, maar dat was me mijn tekenaars-eer te na.

Het vogelvirus begon ook in mijn werk op te duiken. In eerste instantie tekende ik mezelf af en toe in een *Eppo*-cartoon als stuntelende vogelaar, later liet ik een vrouwelijk personage enthousiast achter vogels aanjagen. Op een twitterpagina vertel ik ál mijn stripfans over mijn vogelwaarnemingen, en gek genoeg hebben ze me allebei nog niet ontvolgd. Sterker nog, het lijkt erop dat ik andere mensen met mijn vogelliefde aansteek, en op stripdagen heb ik tegenwoordig altijd een succesvol gespreksonderwerp voorhanden.

Soms denk ik wel eens: wat ontzettend jammer dat ik me niet als kleine jongen al wat meer in vogels en de natuur heb verdiept. Dan was ik nu misschien wel een middelmatige bioloog geweest i.p.v. een briljante tekenaar! Zou zo'n vogelliefde, net als een gewone verliefdheid, eigenlijk ook weer kunnen overgaan? Bestaan er hulpgroepen voor afgeknapte vogelaars? Daar zou ik naar kunnen gaan googelen, maar momenteel voel ik hoe mijn rechterhand naar m'n antieke verrekijker wordt getrokken... De zon schijnt...! De vogels lonken...! Ik houd het niet meer...! Ik moet nú w...

Cartoons

Op de redactie - Cartoon voor Eppo stripblad.

Zeeuwse winterdag met 73 soorten

Adriaan Vos (a3aanvos@gmail.com)

Verslag vwg-excursie

Op zaterdag 23 januari zijn we met drie auto's en acht deelnemers onder de kundige leiding van Jos richting Zeeland gereden. Voor een excursie naar Zeeland, een klein clubje. Onze eerste bestemming: de Witkopgors die al enige tijd rond Wilhelminadorp verblijft. Nadat in Zeeland de vierde auto zich bij ons had aangesloten, bleek de locatie van de Witkopgors vinden niet heel moeilijk. Er had zich al een groep vogelaars bij de dijk verzameld, die allemaal dezelfde kant op keken. Toch duurde het even voordat de Witkopgors goed in beeld was. Hij moest even uit de aanwezige Graspiepers en Roodborsttapuiten gehaald worden en in de ruigte van het gras op de dijk kost dat toch enige moeite. Op de zandplaat waren verder Zilverplevieren, Brilduikers, Wulpen, Bonte Strandlopers, Bergeenden en Pijlstaarteenden te zien. Vanuit Wilhelminadorp naar de overkant van het water gereden (Katspolder) waar Grote en Kleine Zilverreigers samen met een grote groep Toendrarietganzen zaten. Via de binnenlanden van Noord-Beveland nog meer Toendrarietganzen gezien (1 met kleurring die na enige moeite af te lezen was), Kramsvogels en Kleine Zwanen. De laatste leken in het veld overigens toch echt Wilde Zwanen, maar bleken aan de hand van foto's op waarneming.nl toch Kleine te zijn.

Bij de Veerse Dam de eerste Middelste Zaagbekken, Drieteenstrandlopers, Steenlopers, Geoorde Fuut en IJsdruiker gezien. Vanuit de Veerse Dam op naar de tweede zeer zeldzame vogel van de dag, namelijk de Zwarte Zeekoet. Die in de winter overigens niet zo zwart is. De Zwarte Zeekoet

was even zoeken, hij bleek achteraan in de vluchthaven van Neeltje Jans te zitten. En liever onder water dan erboven te zijn. Samen met een Grote Mantelmeeuw, Dodaars en Rotganzen. Dat Zeeland in de winter ook maar een kleine provincie is bleek wel weer omdat we anderen van de VWG al voor de tweede keer die dag tegen kwamen! Net paparazzi! In de zuidelijke haven wéér een IJsdruiker gevonden, uitgebreid naar een Kuifaalscholver kunnen kijken samen met een Eider en een badderende Oeverpieper.

De excursie liep verder langs de kust en de natte gebieden van Schouwen-Duiveland. Bij de Koudekerkse Inlaag samen met een grote groep Belgen naar Wulpen, 1400 Brandganzen, Tureluurs, Steenlopers, Bergeenden, Watersnippen, een Blauwe Kiekendief en Bergeenden gekeken. Gelukkig bleek een aantal van ons een aardig woordje Frans te spreken! Onderweg naar de Prunje nog een Grote Bonte Specht en een IJsvogel weten te vinden. Nieuwe dagsoorten in de Prunjepolders waren de 20 Zwarte Ruiters en de Lepelaars. In de polders tussen Kerkwerpe en Serooskerke nog een groep Goudplevieren tussen de Kieviten gevonden. Rondom Serooskerke (Akkers Slikweg) nog eens 2000 Goudplevieren, Nonnetjes, Kuifeenden, Rot- en Brandganzen.

Eén van de laatste locaties was de Brouwersdam, altijd een vast onderdeel van het Zeeland-programma. Net op tijd overigens, eenmaal daar aangekomen bleek het al snel dicht te trekken, waardoor het zicht over het water rap minder werd. Toch nog 14 Roodkeelduikers gezien samen met Kuifduikers, Brilduikers, Drieteenstrandlopers,

en een paar Grijze Zeehonden. De IJseenden zijn door een paar van ons nog gezien, maar helaas niet door iedereen. Aangezien het dicht trok zijn we doorgereden richting Grevelingen voor de laatste locatie van de dag. Het blijft toch raar om langs de Zeeuwse kust bijna 60 knalroze Flamingo's te zien (waarvan ongeveer 15 zuivere). Mijn daglijst kwam op ongeveer 73 soorten uit.

Jos, bedankt voor een geslaagde excursie!

Drieteenstrandloper

Foto: Adriaan Vos

Grote klit vangt Graspieper en Roodborsttapuit

Minne Feenstra & Twan Teunissen

Op 30 juli 2011 vond Minne Feenstra tijdens een inventarisatie van stroomdalplanten in de Erlecomse Waard een Graspieper die vast zat aan de bloem van een Grote klit. Een jaar later, op 8 augustus 2012 vond Twan Teunissen op de Ewijkse Plaats een Roodborsttapuit die vast zat aan een Grote klit.

Beide vogels waren al enige tijd dood en inmiddels aangevreten door insecten. De Graspieper was een jong dat niet lang daarvoor uitgevlogen moet zijn, want de slagpennen waren nog niet volledig uit de spoel gegroeid. De Roodborsttapuit betrof eveneens een jong van dat jaar. De klitten vormden grote haarden. Waarschijnlijk waren deze onervaren jonge vogels op zoek naar een goede landingsplek, wat ze met de dood hebben moeten bekopen.

In de literatuur wordt wel vaker melding gedaan van klitten als doodsoorzaak van dieren die aan de weerhaken vast komen te zitten. Zo zijn er verschillende meldingen van dode vleermuizen aan Grote klitten, zoals een Gewone dwergvleermuis, een Dwergvleermuis (ongedetermineerd) en een Grootoorvleermuis (ongedetermineerd). Van vogels was ons dit verschijnsel tot dusverre niet bekend.

Literatuur

Anonymus. 2015. Grote klis vangt vleermuis. Zoogdier 26 (4)

Braaksma, S. 1995. Plant vangt vleermuis. Zoogdier 6 (4)

La Haye, M. 1996. Grote klit vangt wederom vleermuis. Zoogdier 7 (3)

Roodborsttapuit vastgeklit aan een Grote klit.

Foto: Twan Teunissen

De laatste Raaf van de Millingse waard

Wil Oteman

Als in 1928 op de jaarvergadering van de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels een lid vraagt naar de stand van de raven in Nederland, antwoordt het bestuurslid Thibout dat het daarmee treurig gesteld is: *“Dit jaar is er nog wel een raaf in ons land gezien maar nestelen doen ze in Holland, voor zoo ver bekend, niet meer; ook Millingen kent ze niet meer.”*

Een jaar daarvoor was het met de ravenstand ook al niet best gesteld ofschoon er toen tenminste nog wel een broedend paar was waargenomen in Millingen. Door ornithologen wordt het ravenpaar op de Millingse waard van 1927 voor het laatste broedende paar in Nederland gehouden. Kort daarna zou de raaf helemaal uit Nederland zijn verdwenen.

Het was in 1927 ook de bewoners van de huizen in de Millingse waard opgevallen dat er weer een ravenpaar broedde in 't Kraeiwald. In één van de huizen bij de steenfabriek woonde het gezin van steenovenbaas

Jan Gielink. Zoon Jan jr. had het nest goed in de gaten gehouden. Naar aanleiding van een weddenschap klom hij met twee aan elkaar gebonden ladders in de boom en haalde het dier eruit. Er werd een grote kooi getimmerd in de tuin onder de notenboom die vanuit de huiskamer goed te zien was. Raven zijn aaseters maar behalve kadavers eten ze ook levende knaagdieren, insecten, jonge vogels, aangespoelde dode vissen en zelfs bessen en ander fruit. Op de Millingse waard was daar geen gebrek aan zodat Jan altijd wel wat kon vinden dat geschikt was om zijn raaf te voeren.

“Ik heb mijn raaf goed opgevoed”, zei Jan Gielink tegen mensen die op bezoek kwamen, *“hij spreekt met twee woorden.”* De twee woorden waren *“dag”* en *“Jan”*. Zijn neef Willy weet nog dat het weliswaar krasserig klonk maar dat het goed te verstaan was. Mijn vader Bertus Oteman (geb. 1927) en zijn zus, mijn tante Trees Leenders-Oteman (geb. 1931) kwamen vóór de oorlog met hun moe-

Kenmerken

De raaf (*Corvus Corax*) behoort tot de familie van de kraaiachtigen en is veel groter dan de kauw en de zwarte kraai. Hij kan een kopstaartlengte hebben van wel 65 centimeter met een spanwijdte van 120 centimeter en een gewicht tot ongeveer 1,6 kilogram. De snavel is in verhouding veel zwaarder en licht gekromd. Ze vliegen met een tragere vleugelslag en tot veel grotere hoogten dan de andere kraaiachtigen. Hoewel de raaf tot de orde van de zangvogels behoort, maken ze een krasserig geluid dat wat lager is dan bij kraaien.

der vaak bij de familie Gielink op bezoek. Ook zij kunnen zich de raaf in de grote kooi op een paal van ongeveer één meter hoog nog goed herinneren.

De raaf zat nog steeds in de kooi toen in september 1944 het bevel tot evacuatie werd gegeven. Voor Jan bleef er niets anders over dan de kooi open te zetten en de raaf na zeventien jaar los te laten.

Als de raaf na zijn lange opsluiting nog kon vliegen, zal er in de omgeving voldoende voedsel te vinden zijn geweest, zoals slachtafval van in de haast door evacués nog geslachte varkens en later kadavers van achtergelaten vee. Toen Millingen werd geïnuundeerd verdronk bovendien veel vee en vluchtten al het wild en ratten naar hoog gelegen stukken grond zodat ook toen voor een raaf voldoende te eten moet zijn geweest om te kunnen overleven. Na de terugkeer van de evacuatie in mei 1945 is de raaf van Jan Gielink evenwel niet meer gezien.

De raaf is terug

Rob Vogel, de ravenexpert van SOVON Vogelonderzoek Nederland uit Beek-Ubbergen, zei in een interview met een journalist van De Gelderlander (14 juli 2009) dat de raaf in het begin van de vorige eeuw uit Nederland is verdwenen omdat hij niet bestand was tegen het gif dat hij met het eten van dode dieren binnenkreeg. Decennia lang, aldus Rob Vogel, is de raaf daarna niet meer gezien. In 1960 is men op de Veluwe begonnen met het uitzetten van raven, afkomstig uit het oosten van Duitsland. Het duurde nog tien jaar voordat het eerste paar ging broeden. Nu zijn er in Nederland tussen de 75 en 90 broedparen waarvan de meeste op de Veluwe. *“Het gaat de goede kant op. Als we de dode dieren meer in de natuur laten liggen, zullen er steeds meer*

raven komen.”

Volgens Johan Bekhuis, projectmedewerker van Ark Natuurontwikkeling uit Kekerdom, huist er nu al weer een broedpaar in het Reichswald en af en toe een paar ergens op de stuwwal tussen Groesbeek en Ubbergen. In de Millingerwaard zijn ook al enkele waarnemingen van raven gemeld: *“We hebben onder meer gezien dat pleisterende raven in de Millingerwaard aten van koeiennageboorten en eenmaal werd zelfs een dood gallowaykalf gevonden op de plek waar een raaf opvloog.”*

Mijn latere buurman Jan Gielink wist in 1927 niet dat hij het laatste broedresultaat van Nederland uit het nest haalde. Het zal waarschijnlijk ook niet van invloed zijn geweest op het voortbestaan van de raaf in het wild in ons land. Eerder zal het zo zijn dat de laatste raaf in de kooi van Jan veel langer heeft kunnen overleven dan toen nog in de vrije natuur mogelijk zou zijn geweest.

Dit verhaal is gepubliceerd in het Millings Jaarboek 2015.

Een raaf die op 14 april 2011 in de Millingerwaard werd gefotografeerd door Harvey van Diek.

Nachtegalen in de Vortumse en Groeningse bergjes

Michiel van der Weide (mvdweide@kpnplanet.nl)

Vanwege een feestelijk diner stond ik op 8 mei 2015 met mijn gezin op een camping in Groeningen. Dit dorpje grenst aan het Maasheggengebied in het zuiden van het Land van Cuijk. Op één van de informatieborden las ik dat dit ons oudste cultuurlandschap is. Of die claim echt klopt weet ik niet, het is in ieder geval een fraai landschap om een fietstocht door te maken, zeker als de sleedoorn- en meidoornstruiken in bloei staan. De avondschemer gebruikte ik om de Vortumse en Groeningse bergjes te bezoeken. Dat leverde heel wat zingende Nachtegalen op. In de digitale avifauna (Gielen 2015) las ik hier niets over. Vandaar dit overzicht met mijn waarnemingen en een blik in de historie.

Bolwerk van Nachtegalen

De Vortumse en Groeningse bergjes zijn twee los van elkaar liggende rivierduinen omringd door vlakke kleigronden. De duinen zijn grotendeels met loofbos begroeid en beslaan samen een oppervlakte van 42 hectare. Het loofbos bestaat grotendeels uit voormalig eikenhakhout. Op de omliggende klei staan de heggen waar het gebied de Maasheggen zijn naam aan ontleent. Het Maasheggengebied strekt zich uit van Cuijk tot Vierlingsbeek. Fraaie beschrijvingen van het ontstaan, het gebruik en de natuurwaarden van het gebied kun je lezen in de Vrieze (1979) en Grutters (2011).

Overdag had ik aan de zuidkant van de Groeningse bergjes een paar Nachtegalen gehoord en was ik benieuwd hoeveel ik er in de avondschemer kon horen. Gelukkig had ik een topografische kaart meegenomen om de zingende vogels op in te tekenen. Het bleken er meer te zijn dan ik uit het hoofd kon onthouden! In ruim een uurtje fietsen ontmoette ik een

Das, die vlak voor me de weg over sprintte, en kwam ik maar liefst op 17 zingende Nachtegalen (zie figuur 1). Het aantal van 17 territoria is zeker een minimum aangezien er in de aangrenzende heggen vast ook nog territoria zitten. Daarmee zijn de Vortumse en Groeningse bergjes een waar bolwerk voor de Nachtegaal binnen het werkgebied van de vogelwerkgroep.

Verleden

De Bergjes zijn meerdere keren onderzocht op broedvogels. Er zijn inventarisaties beschikbaar uit 1964 (van Erve *et al.* 1967), 1967 (Tanis & Mörzer Bruijns 1971), 1977 (mond. med. Dick Visser) en 1992 (Hendriks *et al.* 2001). In die jaren zijn er respectievelijk 19, 17, 13 en 16 territoria vastgesteld. Mijn eenmalige telling sluit daar naadloos op aan, met de opmerking dat 4 territoria in de heggen buiten de Bergjes zaten. Dat is opmerkelijk stabiel voor een soort die als kwetsbaar op de Rode Lijst staat vanwege een afname van 25% sinds de jaren zestig (Van Beusekom *et al.* 2005).

Het succes verklaard

De achteruitgang van de Nachtegaal op de hogere zandgronden wordt geweten aan de verdroging van vochtige bossen waardoor er verruiging van de ondergroei optreedt. Verder is ook het verdwijnen van vochtige loofbosjes en houtwallen van belang (Bijlsma *et al.* 2001). In duinen in het kustgebied is de Nachtegaal juist flink toegenomen. Het voedsel van de Nachtegaal bestaat uit ongewervelden zoals (larven van) kevers, mieren en spinnen. Dit wordt gezocht op de kale bodem of in de humuslaag (Cramp 1988). De vraag is nu hoe verklaard kan worden dat de Nachte-

gaal op deze zandduinen in het Maasheggengebied zich heeft weten te handhaven.

Een blik op figuur 1 laat zien dat de zangpos-ten zich vrijwel allemaal bevinden aan de rand van de Groeningse en Vortumse bergjes en deels in de aangrenzende (breed uitgelopen) heggen. De rijke begroeiing op de overgang tussen zand en klei lijkt dus zowel broedgelegenheid als ook voedsel te bieden. Wellicht dat de deels weinig gebruikte, beschaduwde paden ook geschikt zijn om voedsel te vinden. De overgangen zijn misschien ook wat vochtiger doordat het regenwater dat op de duinen valt naar de zijanten wegzakt. Dick Visser gaf aan dat hij de Nachtegalen in 1977 vooral vond bij brede heggen waartussen een niet meer gebruikt pad liep.

Een verslag van de KNNV afdeling Nijmegen

(Nillesen 2013) voegt nog een andere factor toe. Daar staat beschreven dat onder de eikenbomen een laag zure humus ligt. De strooiselvertering verloopt hier zeer traag en dus stapelt het bladstrooisel op. Door strooiselophoping is er een spaarzame ondergroei, die zich concentreert op reliëfrijke plekken en onder openingen in het kronendak. Dat lijkt zeer geschikt voor Nachtegalen om bodemdieren te vinden als voedsel.

Samen met het uitgevoerde beheer zorgen deze factoren voor een leefgebied dat al een halve eeuw onderdak biedt aan een stabiele populatie Nachtegalen.

Dankwoord

Nelleke Cornips (Natuurmonumenten) was zo vriendelijk het kaartje met de zangpos-

Figuur 1: Locaties met zingende Nachtegalen op 8 mei 2015 in en rond de Vortumse en Groeningse bergjes.

ten te maken. En dank aan Dick Visser die in zijn paperassen dook voor de data uit 1977. De resultaten van zijn inventarisatie van de Maasheggen ten zuiden van Boxmeer uit 1977 ontbreken in de avifauna Vogels in het Land van Cuijk.

Bronnen

van Beusekom R. , Huigen P. , Hustings F., de Pater K. & Thissen J. 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion, Baarn.

Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Avifauna van Nederland deel 2, Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

Cramp S. (red) 1988. Handbook of the Bird of Europe the Middle East and North Africa. Volume V Tyrant Flycatchers to Thrushes. Oxford University Press, Oxford/New York.

van Erve F.J.H., Moller Pilot H.K.M., Wittgen A.B.L.M., Braaksma S., Knippenberg W.H.Th. & Langenhoff V. F.M. 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum, Assen.

Gielen S. 2015. Nachtegaal - Digitale Avifauna VWG Nijmegen.

Grutters M. 2011. De Maasheggen. Parel van mens en natuur. Vierlingsbeek.

Hendriks R. , Hornman M., Pahlplatz R. & van der Weide M. 2001 Vogels in het Land van Cuijk. Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken, Nijmegen.

Nillesen J. 2013 Stroomrug en Maasheggen. Excursieverslag KKNV afdeling Nijmegen.

Tanis J.J.C. & Mörzer Bruijns M.F. 1971 De vogelbevolking van de Groenings en Vortumse Bergjes en het aangrenzende Maasheggenlandschap. De Levende Natuur 74: 51-56

de Vrieze J. 1979. De Maasheggen. Studiegroep Maasheggen, Nijmegen.

Nachtegaal

Foto: Jankees Swiebbe

Ander flora- en faunanieuws 2016-1

Sjak Gielen

Urban Biodiversity Nijmegen 2015

Vooraf

Eind 2014 nam Erik van Dijk het initiatief om in het jaar 2015 de biodiversiteit binnen de gemeentegrenzen van Nijmegen in kaart te brengen. Aanleiding tot dat initiatief was de nominatie van de gemeente als Green Capital of Europe. Een wekelijks blog op internet bracht diverse thema's binnen uiteenlopende soortgroepen onder de aandacht en Ria Vogels koos elke week 'de foto van de week' en voorzag die van een korte begeleidende tekst. Het zwaartepunt lag echter op de waarnemingen zelf.

De eindbalans kan nu (min of meer) worden opgemaakt. Het was een groots project waarvan Erik zowel de voortrekkersrol op zich nam als ook een aanzienlijk deel van de

uitvoering getuige het onwaarschijnlijk hoge aantal van 2.304 soorten die hij zelf waarnam in 2015. Maar daarover verderop in dit artikel.

Algemeen

Uit de periode 1900 tot en met 2014 zijn er binnen de gemeentegrenzen van Nijmegen 3.126 verschillende soorten (zowel flora als fauna) geregistreerd in de regionale database in Waarneming.nl. Er zijn ongetwijfeld veel meer soorten binnen de gemeentegrenzen waargenomen en/of geregistreerd, maar dit is niet gebeurd via publiek toegankelijke bronnen. Vooral voor kleinere insecten en paddenstoelen vertoont Waarneming.nl hiaten.

Alleen al in 2015 zelf werd het aantal van 3.126 soorten dicht benaderd met een (voorlopig) jaartotaal van 2982 soorten. Omdat er zich

Hooibeestje, 9 augustus 2015, Driehuizerveld

Foto: Rico Otten

daaronder 953 nieuwe soorten bevonden nam de geregistreerde biodiversiteit van de gemeente Nijmegen met zo'n 30 % toe tot in totaal 4.079 soorten. Zowel inheemse als uitheemse soorten zijn hierin meegeteld maar ondersoorten zijn buiten beschouwing gelaten. Op 22 januari 2016 waren hier overigens alweer een nieuwe plant en paddenstoel aan toegevoegd.

De gemeente Nijmegen beslaat slechts 57 hectare waarvan het grootste deel bebouwd is. Aan de zuidkant ben je zodra je de Scheidingsweg oversteekt al in Heumen. Aan de westkant bij Lindenholt en Dukenburg zit je al snel in Wijchen of Beuningen en aan de oostkant ligt nagenoeg al het bos in de nieuwe gemeente Berg en Dal. Alleen aan de noordkant ligt nog een grote lap Nijmegen ten noorden van de Waal met echt buitengebied. Omdat er relatief maar weinig verschillende biotopen voorkomen in de gemeente is de vastgestelde biodiversiteit best opmerkelijk te noemen.

In de toplijst van Nederlandse gemeente nam Nijmegen in het jaar 2015 achter de veel grotere en biotooprijkere gemeenten Ede, Almere en Bergen (NH) een vierde plek in.

De altijd al goed bekeken traditionele soortgroepen

Er zijn een aantal soortgroepen die traditioneel al goed onderzocht waren in Nijmegen. Dit betreft vooral de planten, vogels, libellen, zoogdieren, dagvlinders, amfibieën, reptielen, sprinkhanen en krekels. Hier is dan ook nauwelijks winst geboekt (toenames van 0-5 %). Binnen de zeer omvangrijke plantengroep werden toch nog 46 nieuwe soorten ontdekt maar op een totaal van bijna 1200 soorten is de toename relatief slechts klein (3,8 %).

Bij de vogels werden in 2015 drie nieuwe soorten voor Nijmegen gezien. Het waren niet de minste: Vale Gier (10 ex. noordwaarts over Brakkenstein op 7 juni), Reuzenster (14 augustus op een zandstrandje langs de Waal bij de Oversteek gefotografeerd) en Grote Pieper.

Bij de zoogdieren waren de Dwergspitsmuis en Aardmuis nieuwkomers.

Bij de libellen ontdekte Peter Hoppenbrouwers de enige nieuwe soort in Park Staddijk: de Noordse Witsnuitlibel.

Van de soortgroepen dagvlinders, amfibieën, reptielen, sprinkhanen en krekels werden weliswaar veel soorten gezien maar nieuwkomers konden niet worden vastgesteld.

Granietschildmos, 21 maart 2015, Brakkenstein
Foto's: Erik Dijk

Naaldkunstwerkje, 4 juli 2015, Driehuizerveld

Soortgroepen met een sterke toename

Dan zijn er een aantal soortgroepen waar een forse vooruitgang werd geboekt (toename 50-60 %). Tussen haakjes staat het aantal nieuwe soorten dat bij de betreffende groep in 2015 is gezien.

Dat waren de paddenstoelen (151), vliegen (55), mossen (39) en korstmossen (49). De paddenstoelen zijn een immens omvangrijke soortgroep en de andere drie groepen zijn veel beter bekeken in 2015.

Nog groter was de relatieve progressie bij de kevers, spinnen, mijten, wantsen en muggen (toenames van 70-95 %). Bij de kevers (veruit de grootste groep onder de insecten) valt in de toekomst nog heel wat winst te behalen maar voor determinatie is bij deze soortgroep vaak een binoculair nodig en dat schrikt velen nog af. Ook valt er nog veel winst te behalen bij de groep nachtvlinders (macro's en micro's). Weliswaar werden er 123 nieuwe soorten gezien maar deze omvangrijke groep vereist gericht onderzoek zowel in tijd als plaats met lamp en smeer om verder te komen.

Een zeer spectaculaire vooruitgang werd geboekt bij de hymenoptera: de wespen, bijen

en mieren (progressie 130-170 %). Dat kwam deels op het conto van de insectenwerkgroep Nijmegen die in de loop van 2015 het graslandperceel van het Driehuizerveld meerdere keren op angeldragers onderzocht.

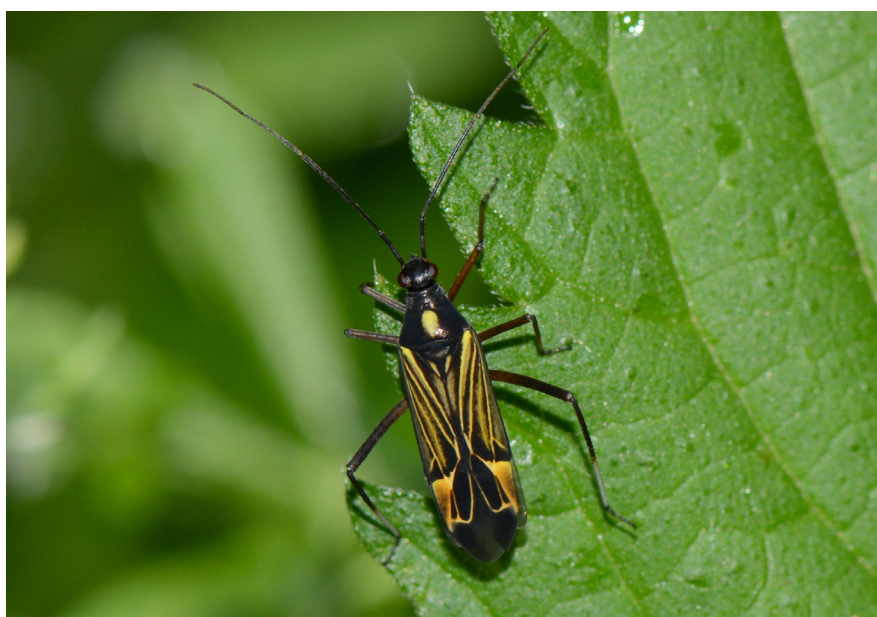
De (te) lastige soortgroepen

Naar lastige soortgroepen, zeg maar kleine rotbeestjes, wordt maar weinig gekeken door waarnemers die hun bevindingen doorgeven aan Waarneming.nl.

Een aantal van deze soortgroepen is in 2015 eigenlijk pas voor het eerst bekeken en geregistreerd op Waarneming.nl. De springstaarten, duizend- en miljoenpoten, cicaden en bladluizen zijn nu met respectievelijk 7, 13, 21 en 31 nieuwe soorten voor het eerst op de kaart gezet.

Nog onontgonnen gebied betreft groepen zoals vissen, algen, wieren en eencelligen en overige ongewervelden. Voor het waarnemen van vissen is een hele uitrusting nodig, voor andere groepen minimaal een binoculair. Er blijft dus nog ruimschoots genoeg over om te ontdekken!

Deze groepen zijn (nog) te lastig of er is

Miris striatus, 31 mei 2015, Park Staddijk

Foto: Erik van Dijk

gewoon te weinig naar gezocht. Ook naar vleermuizen (zoogdieren) is waarschijnlijk niet goed genoeg gezocht. Hier liggen nog kansen voor de toekomst.

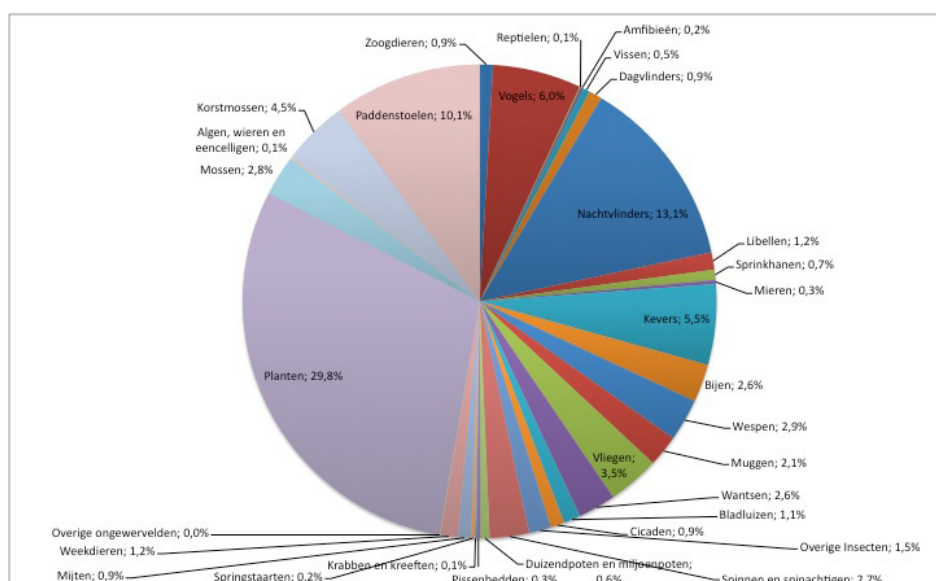
Biodiversiteit in beeld en cijfer

Meer gedetailleerd is het beeld weergegeven in onderstaande tabel.

In kolom 1 is te zien hoeveel in de regionale

database geregistreerde soorten er voor de start van het project ooit in de gemeente gezien waren. In de tweede kolom staat de score van het jaar 2015 en in kolom 3 hoeveel nieuwe soorten voor Nijmegen daarbij waren. In de vierde kolom staat de totale biodiversiteit per soortgroep in Nijmegen eind 2015. In de laatste kolom is de relatieve progressie per soortgroep vermeld.

soortgroep	t/m	in	waarvan	tot	toename
	2014	2015	nieuw	2016	in %
planten	1197	889	46	1243	3,8
nachtvlinders en micro's	449	390	123	572	27,4
paddenstoelen	289	301	151	440	52,2
vogels	287	180	3	290	1,0
kevers	132	164	94	226	71,2
korstmossen	98	133	49	147	50,0
vliegen	91	105	55	146	60,4
wespen	46	80	64	110	139,1
spinnen en spinachtigen	60	88	47	107	78,3
mossen	65	83	39	104	60,0
bijen	37	77	48	85	129,7
muggen	43	64	41	84	95,3
wantsen	43	77	40	83	93,0
overige insecten	21	45	32	53	152,4
weekdieren	21	36	21	42	100,0
libellen	41	35	1	42	2,4
zoogdieren	39	27	2	41	5,1
bladluizen	6	34	31	37	516,7
mijten	19	27	15	34	78,9
dagvlinders	33	27	0	33	0,0
vissen	31	14	1	32	3,2
cicaden	10	28	21	31	210,0
sprinkhanen en krekels	30	21	0	30	0,0
duizendpoten en miljoenpoten	5	18	13	18	260,0
pissenbedden	8	9	3	11	37,5
springstaarten	1	7	7	8	700,0
mieren	3	8	5	8	166,7
amfibieën	6	5	0	6	0,0
reptielen	5	3	0	5	0,0
algen, wieren en eencelligen	4	3	1	5	25,0
overige ongewervelden	3	1	0	3	0,0
krabben en kreeften	3	3	0	3	0,0
Totaal	3126	2982	953	4079	30,5

Interview met de initiatiefnemer Erik van Dijk

“Uiteindelijk heb ik in 2015 met 8.947 waarnemingen en duizenden foto’s liefst 2.304 verschillende soorten gezien. Dit was ruim boven de oorspronkelijk doelstelling van 1000 soorten. Overigens schommelt het uiteindelijke aantal nog steeds door correcties, determinaties van foto’s waarbij het soortniveau (nog) niet vastgesteld werd en op de plank liggen nog 400 ongedetermineerde foto’s van paddenstoelen.

De ingrediënten om zoveel soorten in 1 jaar te zien en op naam te brengen zijn:

- NIKON F7100 met een vaste NIKKOR 105 mm lens;
- tientallen veldgidsen;
- de website Waarneming.nl;
- grote behendigheid in raadplegen van talloze bronnen op het internet;
- veel soortkennis van planten (ook omdat gallen en mijnen gebonden zijn aan planten);
- heel veel tijd;
- doorzettingsvermogen (12 maanden is erg lang);
- focus en oog voor detail;
- en een heel lieve vrouw

Ik heb in elke fase van het seizoen alle verschillende biotopen in de gemeente bezocht. Gebieden met veel biodiversiteit hierbij waren park Staddijk, het Driehuizerveld, de uiterwaarden van de Waal en in het bijzonder het strand ten westen van de spoorbrug en de Stadswaard. Maar ook zag ik heel veel soorten in de stenen stad in wegbermen, greppels, begraafplaatsen en op stenen muurtjes. Vrijwel elk hoekje van de stad heb ik gezien.

In de eerste maanden heb ik me vooral gericht

op (korst)mossen en wintervogels. Met het naderen van de lente werd het spectrum natuurlijk veel breder. Vanaf juni stelde ik regelmatig een doek met nachtvlinderlamp op in mijn tuin. Twee keer is deze opstelling met behulp van Henk Eikholt op het terrein van Pro Persona aan de rand van het Driehuizerveld en Heumensoord geplaatst. Op het doek streken niet alleen nachtvlinders neer maar ook veel schietmotten, kevers en vliegen. In de nazomer begon uiteraard het paddenstoelenseizoen. Eind november was de cirkel bijna rond en werden eigenlijk de soorten weer aangetroffen waarmee ik elf maanden eerder begonnen was. Hierdoor nam de motivatie om nieuwe strooptochten te ondernemen toch enigszins af. Dat bood de ruimte om de enorme hoeveelheid resterende foto’s te determineren.

Slechts drie keer heb ik gebruik gemaakt van een excursie. De paddenstoelenexcursie van Nico Dam in stadspark Staddijk, de korstmossenexcursie door Henk-Jan van der Kolk in de Oude Haven en het Kronenburgerpark en een mini-excursie met Joost Vogels eveneens in Staddijk, alleen dan gericht op spinnen.

De lijst met leuke waarnemingen is lang. Een hoogtepunt was voor mij de Oeverpieper in de Oosterhoutse Waard. Het is voor het binnenland een zeer zeldzame vogelsoort die hier dus maar weinig wordt gezien. Maar ook de zeldzame Velduil die vlak voor mijn voeten in de Stadswaard opvloog was natuurlijk top. In Staddijk trof ik op zoek naar de mediterrane Vuurlibel de Zuidelijke Keizerlibel, ook een mediterrane soort, aan. Groot Avondrood in je eigen tuin zien is natuurlijk ook magisch. Ook het Schoraas (een haft) landde op het doek in de Hazenkamp. Deze bewoner van schone rivieren was door de zware watervervuiling

decennialang uitgestorven. Of wat te denken van een Kwartel die tijdens het nachtvlinderen roepend over je eigen tuin vliegt.

Waar ik ook erg van genoten heb, was de eyeopener van de 'tree of life' die voor elke plant apart is. Als je op een lep op zoek bent naar verschillende beestjes zijn er gallen, mijnen, roesten, bladluizen, rupsen die allemaal specifiek zijn voor de lep. Ga je naar een Kardinaalsmuts dan heb je weer allemaal andere soorten die hierop gespecialiseerd zijn. Omdat veel van deze soorten zo afhankelijk zijn van hun waardplant zijn ze ook vaak nog relatief eenvoudig te determineren.

Ik heb natuurlijk veel gezien, maar onderschat niet de enorme inzet van alle andere waarnemers die met 650 soorten hebben bijgedragen in 2015. Elke aanvullende soort erbij is lastiger om te vinden of te determineren. Menige roofvogel, zoals de wouwen, was te danken aan de scherpe blik van bijvoorbeeld Eddy Nieuwstraten. Zelf keek ik uiteraard te veel naar de grond, daar was immers meer te ontdekken. Tim van de Vondervoort heeft ook veel bijgedragen aan de waarnemingen van planten. Van sommige van zijn ontdekkingen heb ik dankbaar gebruik gemaakt".

Late stekelnoot, 26 augustus 2015, Oosterhoutse Waard

Foto: Twan Teunissen

Windmolens in het Reichswald

Johan Thissen (johan.thissen@xs4all.nl)

Duitsland is erg ambitieus wat betreft de reductie van de uitstoot van CO². Belangrijk daarbij is vergroting van het aandeel van windenergie. Deze ambitie zien we ook terug in de deelstaat Nordrhein-Westfalen (NRW), waar een deel van ons werkgebied in ligt. Onderschat deze deelstaat niet: het grondgebied is net zo groot als Nederland en er wonen net zo veel mensen als in ons land. Het grote *Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz* wordt geleid door een minister van de Groenen, Johannes Remmel. Hij is erg voor windturbines en lijkt natuur daarbij vooral lastig te vinden. Het Duitsland-brede samenwerkingsverband van Vogelschutzwarten van de deelstaten heeft aanbevelingen gedaan voor afstanden tussen vogels en windturbines: bijv. 500 m voor een boomvalknest en 1.000 m voor een wespenspievennest. Nordrhein-Westfalen zal die echter voor de wespenspief gewoon naast zich neerleggen.

In het Besluit Windenergie van NRW uit 2005 stond dat in bossen geen windturbines geplaatst zouden worden. Toen het echter snel duidelijk werd dat de deelstaat zijn doelstelling op het gebied van windenergie niet dreigde te halen, werd het Besluit Windenergie in 2011 aangepast. In bossen mogen nu onder bepaalde voorwaarden wel windturbines komen. In 2015 verscheen weer een nieuw Besluit Windenergie, waarin deze voorwaarden verder versoepeld werden.

Iedere gemeente in Nordrhein-Westfalen moet een plan voor windenergie opstellen. Van alle gemeenten wordt verwacht dat er ruimte komt voor windturbines. De gemeente

Kranenburg kon voor 2011 in de praktijk op haar grondgebied nauwelijks windturbines toestaan, omdat het noorden van de gemeente (die Düffel) Vogelrichtlijngebied is en het zuiden bos, namelijk het Reichswald. Er is een landelijke beleidslijn dat in Vogelrichtlijngebieden en in een zone van 1 km daaromheen geen windturbines komen. Tussen het Vogelrichtlijngebied in het noorden en het Reichswald in het zuiden zou de gemeente alleen windturbines kunnen reliseren in een klein gebied tussen de dorpen Frasselt en Schottheide. Omstreeks 2010 maakte de gemeente daar een plan voor, maar door massale tegenstand uit Frasselt ging dat plan niet door.

Vanaf 2011 kon de gemeente ineens wel windturbines in het zuiden van haar grondgebied gaan plannen, omdat NRW windturbines in bos mogelijk had gemaakt. De gemeente ging in zee met de firma ABO-Wind voor de realisatie van een windpark met 12 grote turbines met een tiphoogte van 200 m, in het Reichswald langs de Kartenspielerweg, weggestopt langs de Duits-Nederlandse grens. Door de heuvels Drüllerberg, Brandenburg, Beginenberg, Lentsenberg en Hauberg in het Reichswald zijn die weinig zichtbaar vanuit Kranenburg, maar des te beter zichtbaar van Nederlandse zijde, vanuit Ven-Zelderheide, Otttersum, Milsbeek en Groesbeek. De gemeentes Berg en Dal en Gennep zijn woest over de plannen van Kranenburg, vanwege negatieve effecten op toerisme en recreatie en -vooral in Gennep- hinder voor bewoners, zoals in Ven-Zelderheide.

Het Reichswald ligt in drie gemeenten: Kranenburg, Kleef en Goch. Ook Kleef heeft

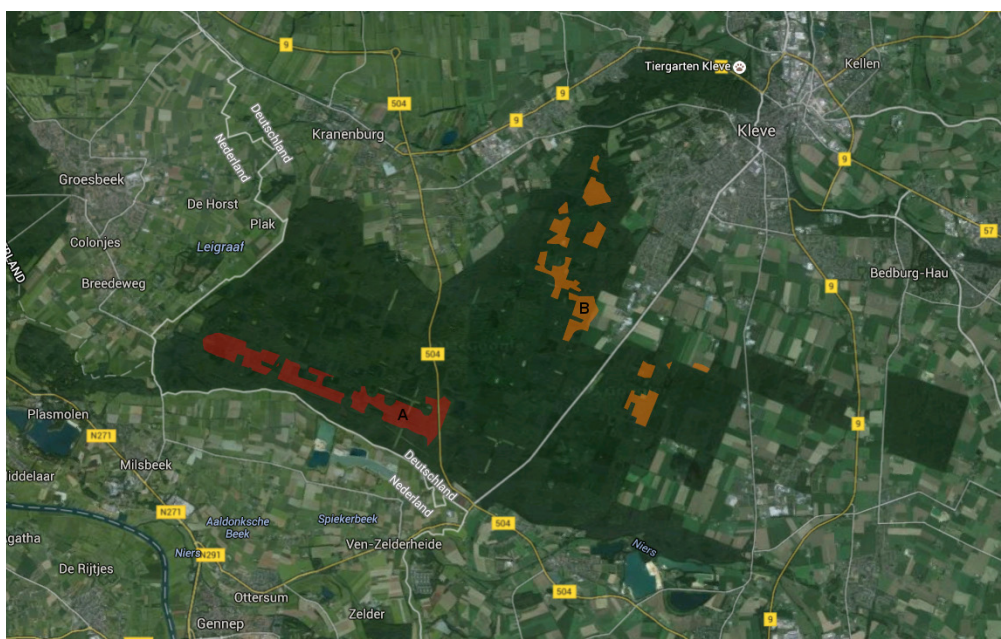
een plan voor windenergie in het Reichswald. De gemeenteraad van Goch heeft echter in 2011 besloten dat op hun grondgebied geen windturbines in het Reichswald zullen komen. Ik vrees dat de plannen van Kranenburg en Kleef tezamen een groot deel van het Reichswald minder geschikt maken voor vogels, met name broedende roofvogels, trekkende vogels en de ganzen die op de zandplassen van De Banen slapen.

Dick Visser en ik hebben in 2015 de zone langs de Kartenspielerweg die de gemeente Kranenburg wil bestemmen voor windturbines met een omtrek van 1 km daar om heen, een oppervlakte van in totaal 13 km² bos, geïnventariseerd op een aantal broedvogels. We konden daarbij leunen op de groep rond Gerard Müskens en Ronald Zollinger die al 47 jaar de roofvogels onderzoekt. In die 13 km² bos langs de Kartenspielerweg zaten in 2015 maar liefst zeven haviken (6 broedgevallen en 1 territorium zonder broedgeval), twee sperwers, 26 buizerden en twee wespddieven. De hoge dichtheden

van havik en buizerd zijn uniek. Roofvogels worden het meest als slachtoffer van windturbines gevonden en de buizerd staat bovenaan. Nog niet gepubliceerd onderzoek van de universiteit van Bielefeld (prof.dr. Oliver Krüger) laat zien dat broedpopulaties van de buizerd zichzelf niet meer in stand kunnen houden als er windturbines in hun gebied gebouwd worden.

Maar we vrezen niet alleen voor de roofvogels. Op de zandplassen van De Banen slapen in de winter zo'n 8.000 ganzen. Een deel daarvan vliegt naar de Duffelt en passeert de lijn waar de windturbines gepland zijn.

Een van mijn argumenten tegen windturbines in het Reichswald is dat de gemeente in strijd handelt met het Windenergiebesluit van NRW. Het is niet de bedoeling van het Windenergiebesluit dat windturbines geplaatst worden in rijke bossen. De inventarisaties van Dick en mij hebben aangetoond dat het bos langs de Kartenspielerweg wel degelijk een rijk bos

Geplande zones voor windturbines in het Reichswald. A (roodbruin): Windpark Kranenburg, B (bruin): zones op grondgebied van de gemeente Kleve.

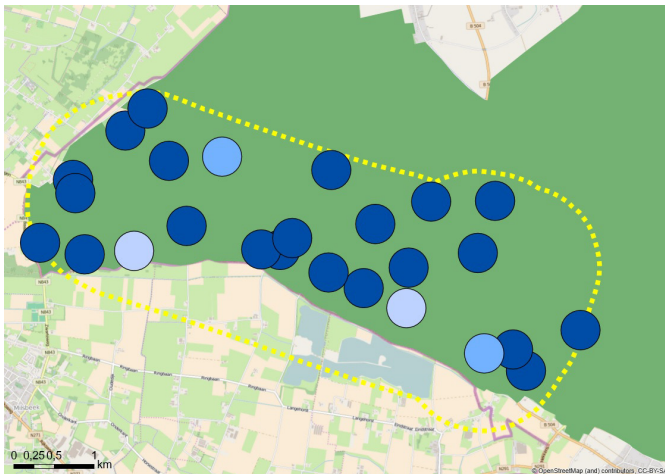

is. Verder is het Reichswald rijk aan historie. Zo'n bos moet goed bewaard worden en niet opgeofferd aan windturbines.

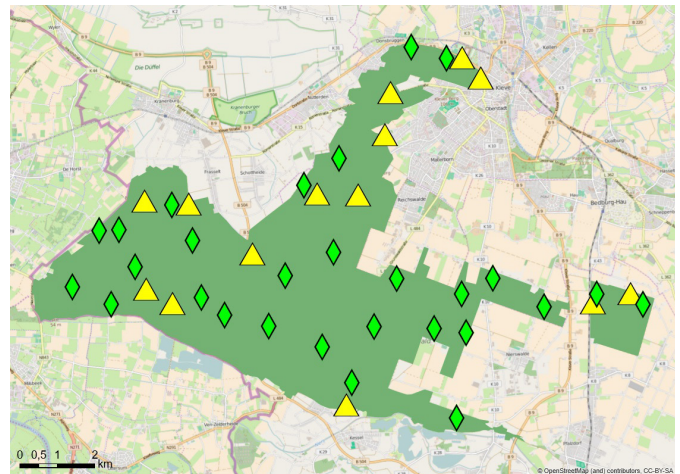
De vogelwerkgroep heeft in officiële procedures zienswijzen ingediend tegen de plaatsing van windturbines: op landelijk niveau tegen het ontwerp *Landesentwicklungsplan*, op regionaal niveau tegen het ontwerp *Regionalplan* (te vergelijken met een streekplan in Nederland) en op gemeentelijk niveau tegen het voorontwerp bestemmingsplan. Op 18 februari 2016 heeft de commissie Ruimtelijke Ordening en Milieu van de gemeente Kranenburg de ingediende zienswijze behandeld en van onze bezwaren niets overgenomen. Ik verwacht dat ook op landelijk en regionaal niveau onze bezwaren geen effect zullen hebben.

Anders dan in Nederland is in Duitsland geen beroep en bezwaar mogelijk tegen bestemmingsplannen. Maar er volgt nog een procedure onder de Duitse Wet Milieubeheer (*Bundesimmissionsschutzgesetz*). Daarbij staat de gang naar de bestuursrechter wel open. Omdat je in Duitsland, in tegenstelling tot in Nederland, ook bij de bestuursrechter een advocaat moet nemen, kost dat wel veel geld. Dat kan de vogelwerkgroep niet betalen. Als de vogelwerkgroep bezwaar zou willen aantekenen bij de rechter, dan kan dat alleen samen met andere organisaties die wel kapitaalkrachtig zijn.

De vogelwerkgroep neemt deel aan een overleg van een aantal Nederlandse organisaties gericht tegen de windturbines in het Reichswald. Wij trekken daarin vooral op met de Werkgroep Groen en Ruimte van het IVN Rijk van Nijmegen.

Territoria van buizerd in een omtrek van 1 km van de geplande zone voor Windpark Kranenburg in het Reichswald in 2015. Donkerblauw: nest met broedgeval, middelblauw: pas uitgevlogen jongen, nest niet gevonden, lichtblauw: territorium. Aan de bosrand lagen de bezette nesten nogal eens dicht bij elkaar, bijv. twee nesten bij Grafwegen op 160 m en drie nesten in het midden van de Kartenspielerweg op 550 m. Verder van de bosrand zijn de nesten vrij regelmatig verdeeld, met onderlinge afstanden van tenminste 700 m.

Broedgevallen van havik (groene ruit) en sperwer (gele driehoek) in het Reichswald in 2015.

Waarnemingenoverzicht november 2015 - januari 2016

Jaap Brinkman

In de afgelopen maanden komt gedurende een dag of vier de temperatuur ook overdag niet boven nul. Opnieuw een zeer zachte winter dus. Wat heet, in december is op een aantal dagen de nachttemperatuur hoger dan het gemiddelde voor de maand juli. Het zal niemand verbazen dat deze uitzonderlijke klimatologische omstandigheden ook zijn weerslag hebben op de vogelpopulatie rond Nijmegen. Er blijft echter genoeg te genieten, zowel van verwachte als van onverwachte soorten. Dit overzicht beschrijft de aanwezigheid van deze soorten in de periode 1 november 2015 tot en met 31 januari 2016 aan de hand van ingevoerde vogels op de site van Waarneming.nl. Ook de begeleidende commentaren bij de waarnemingen zijn een dankbare bron voor dit verslag. De onbetwiste hoofdrol is in deze periode weggelegd voor een grote duiker.

Zwanen en ganzen

De **Kleine Zwaan** meldt zich op 7 november bij Boxmeer. Op het Overloonse Vlak zijn er zestien ter plaatse. In de gehele maand december toont zich een groepje van maximaal veertien exemplaren honkvast in de Millingerwaard. Een groep variërend van 100 tot 200 vogels heeft De Vale Peel bij Westerbeek als thuisbasis. Op 26 januari worden er hier zelfs 330 geteld. Van de **Wilde Zwaan** slechts 12 meldingen; meestal betreft het overvliegende vogels. Naast de bekende vogel van Katwijk/Maasboulevard is er een melding van een **Dwerggans** in een grote groep kollen op plas 5 van de Kraaijenbergse Plassen (KBP). Het lukt de twee waarnemers niet om het dier op de foto te krijgen; steeds gaat op het moment suprême de hele groep de lucht in. Grote groepen van de **Toendrarietgans**

zijn te zien in Limburg, met als uitschieter een groep van 5.700 vogels bij Well op 13 december. Hier bivakkeren een week later ook 2.100 **Brandganzen** op de maisstoppel. De grootste groep (2.520 ex.) is dan al op 14 november geteld in de uiterwaarden van de Maas bij Bergen. De eerste **Kleine Rietgans** wordt al op 1 november gespot in de Erlecomse Waard. In totaal zijn er zo'n 30 meldingen van één of twee vogels; meestal in gezelschap van kollen of toendra's. De laatste dag van deze periode zijn er twee bij Siebengewald, één bij Milsbeek en één in de Ooijpolder. Het commentaar "leuk, maar hoort hier niet" vergezelt de eerste **Rotgans** van deze winter. Het dier wordt op 25 november aangetroffen in een grote groep kolganzen. Twee weken later is het hier opnieuw raak. Op 28 november wordt bij Afferden een Rotgans ontdekt, en ook hier volgt tien dagen later een reprise. De eerste **Roodhalsgans** is al direct op 1 november present in een grote groep kollen bij Midelaar. In januari volgen nog vier waarnemingen, allemaal in de Ooijpolder; één keer blijkt het om een geringd exemplaar te gaan. Een **Nijlgans** begint het nieuwe jaar voortvarend: al op 4 januari wordt bij Wijchen een vogel op eieren aangetroffen, met een wakend mannetje in haar nabijheid.

Eenden

De **Bergeend** verkiest ook in de winter de Lingeplasjes bij Huissen en de Liendense Waard bij Batenburg. Op beide plekken worden maximaal 22 dieren gezien. Van de **Casarca** komen vaak eenlingen voorbij. Alleen in de omgeving van Bergen is steeds een groep aanwezig die in omvang varieert van 9 tot 24 vogels. De **Witoogeend** laat zich af en toe zien in Grave en ook in de Ooijpolder. De laat-

Brandganzen, 9 januari 2016, Ooijpolder

Foto: Rico Otten

ste is waarschijnlijk afkomstig uit een Duits uitzetproject. Concentraties van de **Slobeend** treffen we aan op het Reijndersmeer, KBP5, en de Oude Waal. Het gaat dan om groepen van 50 tot 80 dieren. Een groot deel van de wereldpopulatie van de **Smient** overwintert in Nederland. De aantallen staan echter onder druk. Door de klimaatverandering heeft deze broedvogel van de noordelijke toendra's vaker de mogelijkheid om dichterbij het broedgebied te overwinteren, als daar de grote wateren ijsvrij blijven. Daarnaast laat de Smient sinds het begin van deze eeuw duidelijk slechtere broedresultaten zien. In ons gebied vinden we de grootste aantallen in Gelderland. Op 27 november zijn er zo'n 600 bij de Kaliwaal en eind januari worden er bij Weurt 500 geteld. Ter vergelijking: in de winter van 2006 bestond de grootste groep nog uit 1600 vogels. In de jaren '80 van de vorige eeuw werden hier nog groepen van 2000 tot 4000 gezien. Voor de **Pijlstaart** is het beeld zo mogelijk nog extremer. Deze winter moeten

we het in januari doen met zeventien dieren op het Westmeervan van de Hamert en veertien bij de Oude waal in de Ooijpolder. In schril contrast hiermee is een waarneming uit 1968 van 8000 pijlstaarten bij Gendt. Deze winter slechts één melding van de **Krooneend**: van 6 tot 10 december zwemmen er eerst één en later twee bij de Kaliwaal. Tussen de kuifeenden op KBP 5 wordt op 1 november een **Topper** gesignaleerd. Vlak voor de kerst zijn er op de naastgelegen plas 7 zelfs even twee aanwezig. Op de valreep kan nog een eerste winter-mannetje worden bijgeschreven. Op 31 januari wordt die gevonden op het Kleine Grindgat. Half december brengen drie **Grote Zee-eenden** een bliksembezoek aan de KBP 8. Een **Zwarte Zee-eend** is van 18 tot 29 december aanwezig op KBP 5. Er is eerst onduidelijkheid over het geslacht maar uiteindelijk wordt vastgesteld dat het om een eerste winter mannetje gaat. De **Brilduiker** laat zich de hele periode op veel plaatsen zien. In januari begint groepsvorming op te treden. Groepjes

van tien of meer vogels vinden we dan vooral langs de Waal (bij het Grote Grindgat in Weurt, de Bisonbaai en de Millingerwaard) maar ook op KBP 5. Vanaf het eind van de maand is het genieten als de mannetjes gaan baltsen. Ook het **Nonnetje** is steeds wel ergens te zien. Op het Kleine Grindgat bij Weurt zijn er zelfs even 22 ter plekke. De **Grote Zaagbek** laat een vergelijkbaar beeld zien. Tien of meer vogels worden gezien op KBP 5, het Kleine Grindgat en de Bisonbaai. Hier telt een waarnemer op 29 november zelfs 30 vogels.

Duikers en futen

Op het Leukermeer bij Bergen is op 5, 6 en 7 november een **Roodkeelduiker** te zien. Op de foto's is de karakteristieke opgewipte snavel goed te zien. Er worden deze winter in ons land ook veel **IJsduikers** aangetroffen. De Europese winterpopulatie van deze soort telt zo'n 5.000 vogels die vooral rond de Britse eilanden verblijven. Nederland telt de laatste jaren zo'n 10 tot 30 exemplaren die vooral de Noordzeekust van Zeeland opzoeken. Dit jaar worden opvallend veel vogels in het binnenland aangetroffen. Gelukkig pikt ook ons werkgebied een graantje mee. In de middag van 26 november ontwaart een waarnemer een duiker op de Bisonbaai. Slecht licht en het ontbreken van een telescoop maken de determinatie lastig. Hij houdt het in eerste instantie op een Roodkeel. Vogelaars die na hem komen maken er een Parelduiker van. Pas de volgende morgen kan bij goed licht worden vastgesteld dat het om een Ijsduiker gaat. Vanaf dat moment wordt het druk bij herberg Oortjeshekken want een zeevogel vlak bij Nijmegen zien velen als een buitenkansje. Overigens doet de duiker zijn naam eer aan. Ondanks zijn grote formaat, vergelijkbaar met een Aalscholver, blijkt het dier verrassend vaak onvindbaar. Ook onder water voelt hij zich kennelijk goed thuis in de

Bisonbaai. Meerdere waarnemers worden tot wanhoop gedreven als de vogel duikt en vervolgens urenlang onvindbaar is. Van duikers is ook bekend dat ze vaak een tijdje blijven hangen op een eenmaal ingenomen plek. Negen jaar geleden was een Ijsduiker precies twee maanden present op de Mookerplas. Kenners achtten de kans op herhaling nu klein, omdat de Bisonbaai niet diep genoeg zou zijn. Deze duiker dacht daar echter anders over want hij bleef tot het einde van de beschreven periode aanwezig. Dit gegeven noopte tot een aanpassing van het hoofdstuk van deze soort in de onlangs afgeronde digitale Avifauna. Hiermee is het duikerverhaal nog lang niet compleet. Op 13 december wordt op de Maas bij Beugen een tweede Ijsduiker gevonden. De vogel in de Bisonbaai krijgt op 20 januari gedurende een minuut of tien gezelschap van een **Parelduiker**. De kortstondige ontmoeting wordt fraai op foto vastgelegd. De onverwachte gast wordt later niet meer teruggevonden. Ook de kleinere duikers laten zich deze periode gelden. De **Geoorde Fuut** is steeds aanwezig. Op het Reindersmeer is dit geen verrassing, want daar is hij een vaste klant, hoewel ook hier winterwaarnemingen schaars zijn. Aan het begin van de beschreven periode is een vogel present in de Loonse Waard bij Wijchen. En van 9 december tot eind januari wordt er een gezien bij de KBP. Dit dier bezoekt afwisselend de plassen aan weerszijden van de A73. De **Kuifduiker** laat zich van 8 november tot 3 januari zien op KBP 5; in het begin zelfs met drie exemplaren bijeen. Half januari verblijft er ook een week lang een op het Grote Grindgat bij Weurt. Dit is best opmerkelijk want sinds 1990 zijn bij ons de KBP het bijna exclusieve verblijf voor deze soort. Een **Roodhalsfuut** meldt zich op 8 december op KBP 9 en blijft daar tot eind januari. Het is pas voor de vierde keer in deze eeuw dat een Roodhals bij ons overwintert.

De vogel van dit jaar lijkt dus honkvast, maar tot tweemaal toe kan hij zich ruim een week ongezien houden. De Kraaienbergse Plassen herbergen dus gedurende langere tijd alle vijf in ons land voorkomende futensoorten! Het bevestigt hiermee haar reputatie als eldorado voor watervogels.

Uilen en roofvogels

Van de **Ransuil** zijn een aantal roestplekken gevonden. Het grootste aantal vogels per plek bedraagt negen. Om de privacy van de uilen te waarborgen wordt de vindplaats meestal vaag aangeduid. De **Kerkuil** heeft het onverminderd zwaar. In deze periode zijn er ruim 20 meldingen. In vier gevallen betreft het hier verkeersslachtoffers. De **Bosuil** wordt ruim 50 keer roepend gehoord. De **Velduil** komt zes keer langs, maar niet alle waarnemers zijn zeker van hun zaak. De **Zeearend** laat zich weer geregeld zien in de Ooijpolder. Vlak na de kerstdagen is er opwinding als twee vogels elkaars gezelschap opzoeken. Een broedgeval van deze machtige soort vlakbij Nijmegen, het lijkt slechts een kwestie van tijd! De sierlijke **Rode Wouw** wordt driemaal overvliegend opgepikt, boven de Hamert, bij Milsbeek en in de Ooijpolder. Deze soort is bijna elke winter goed voor enkele waarnemingen. Het gaat om trekvogels die in Noord-Europa broeden. Het kan dan gaan om hele late of juist hele vroege trekkers. In deze winter ruim 160 meldingen van de **Blauwe Kiekendief**. De meldingen van deze wintergast komen vooral uit het zuidelijk deel van het werkgebied. De **Bruine Kiekendief** laat zich begin november vier keer zien, waarvan twee keer boven de trektelpost bij Malden. Ronduit bijzonder is de gedocumenteerde waarneming van eind november in de Ooijpolder. Van het **Smelleken** een vijftiental, meestal vluchtige, waarnemingen. Ook de meer algemene rovers kunnen vogelaarsharten sneller doen kloppen.

Een kleine bloemlezing. In Lent vertoeft een **Sperwer** liefst tweeëneenhalf uur in een achtertuin en is uiteindelijk succesvol met een huismus. Ook in Stevensbeek is een waarnemer getuige van een jagende Sperwer in zijn tuin. De rover achtervolgt de mussen tot in het voerhok. In Nijmegen is zelfs sprake van een “accipiter-bombardement”. Tien minuten na een soortgelijke aanval van een havik, voert een sperwer op precies dezelfde plek een stootduik uit die alle aanwezige meeuwen en kauwen opnieuw de lucht in krijgt. Op 26 januari trekt in Bemmelen een vrouwtje **Havik** vanuit de oeverrand een waarschijnlijk al vleugellamme kolkans enige meters het water op en probeert deze te verdrinken. De hevig tegenspartelende gans lukt het uiteindelijk te ontsnappen, mede door voor de havik vervelend aanwezige kraaien. De gans zwemt flink bloedend naar de overkant en blijft daar op de oever zitten. “Gruwelijk maar fascinerend schouwspel”. Een dag later gaat de waarnemer nog even poolshoogte nemen en blijkt de gans uit zijn lijden te zijn verlost (door een Vos?) Twee dagen later meldt iemand vanuit Weurt: geweldige jacht gezien: havik pakte konijn. “Eén van mijn mooiste vogelmomenten. Wat een snelheid!” Enkele fraaie actiefoto's vergezellen dit moment op waarneming.nl.

Steltlopers en meeuwen

De wintermaanden zijn voor liefhebbers van waadvogels traditioneel een rustige periode. De enige zekerheidjes zijn overwinterende wulpen, kieviten en watersnippen. Andere soorten worden incidenteel waargenomen. De **Scholekster** heeft bij ons enkele overwinteraars, onder andere bij Weurt, Batenburg en Milsbeek. De enige **Kluut** bij Batenburg is “erg leuk voor november”. Ook slechts een melding van de **Kemphaan**; op 7 november zit er een in de Kaliwaal. Een **Zilverplevier** is

half november present in het Nieuwe Heerenven van de Hamert. Op oudejaarsdag vliegt er een over bij Bergen en drie dagen later een over de Bisonbaai. Bij Boxmeer komt op 9 november een groep van 100 **Goudplevieren** overvliegen. Een dag eerder zijn boven de Hamert verschillende overvliegende groepjes van in totaal ruim 100 vogels geteld. Slechts twee meldingen van “wylsters” aan de grond: begin januari eentje bij Batenburg en later nog een in de buurt van Elst. Ook de **Bonte Strandloper** is schaars. In de eerste week van november is er een ter plaatse in het Nieuwe Heerenven. De enige andere melding komt in dezelfde week van het Driessenven bij Bergen. De **Witgat** telt bij ons enkele overwinteraars. De **Oeverloper** laat zich in november alleen een keer zien in opnieuw het Nieuwe Heerenven en in december nog een keer bij Lent en in de Millingerwaard. We noteren ongeveer 25 ontmoetingen met een **Bokje**. Niet zelden zorgt deze soort voor een schrik-effect. De geheimzinnige **Houtsnip** komt zo’n 40 keer voorbij. Meeuwen hebben onder vogelaars niet de hoogste aaibaarheidsfactor. Toch komen, voor wie er oog voor heeft, wel eens krenten in de pap voorbij. De **Pontische Meeuw** lijkt steeds vaker te worden gezien. Opvallend is dat vrijwel alle 75 waarnemingen uit de Ooijpolder komen. Ook de 125 noteringen van de **Geelpootmeeuw** komen in meerderheid van langs de Waal, maar ook in het zuidelijk deel van ons gebied komt hij regelmatig voorbij. Een geoefend oog en het nodige geduld komen goed van pas om een **Zwartkopmeeuw** in winterkleed te betrappen. Vanaf 28 november zit er lange tijd eentje in een groep kok- en stormmeeuwen in het westelijk deel van de Ooijpolder. Op de laatste dag van januari wordt er nog een ontdekt in de Oosterhoutse Waard. Dit dier is al voor de helft in zomerkleed.

Klein spul

Een soort die absoluut geen punt maakt van het uitblijven van winterweer is natuurlijk de **Ijsvogel**. Dat de aantallen de afgelopen jaren weer fors zijn toegenomen blijkt ook uit het aantal waarnemingen in het Nijmeegse. Ruim 800 meldingen (soms van twee of meer exemplaren) in deze “winter”, ofwel zo’n tien per dag! Met ongeveer 30 vermeldingen brengt de **Kleine Bonte Specht** zichzelf niet prominent in beeld. Zijn grotere broer de **Middelste Bonte Specht** lijkt z’n opmars gestaag voort te zetten. Vanaf eind december wordt de soort op een stuk of acht locaties gezien, dan wel gaaiend of kekkerend gehoord. Zonder meer curieus is de melding van een **Boerenzwaluw** op 3 december uit de Ooijpolder. De ontdekker rekent kennelijk al op de nodige scepsis, want bij de waarneming voegt hij zelf als commentaar toe: “heel bijzonder, maar het was ‘m echt wel”. Hij verwijst bovendien naar een waarneming van een dag eerder: in het Noord-Hollandse Huizen werden drie foeragerende vogels gezien. Ook opvallend is de **Grote Pieper** die op 1 november bij Lent wordt geclaimd. Flinke aantallen van de **Kooperwiek** vinden we eind november op de Hamert en bij Ewijk. Beide keren gaat het om ongeveer 100 vogels. Half januari telt iemand er 300 bij de Bisonbaai. De **Kramsvogel** toont zich massaler. Op 18 januari zijn er 800 in het Circul van de Ooij. Groepen van meer dan 200 dieren worden gezien bij Gendt, Weurt en Bergharen. Een enkele **Zwarte Roodstaart** trekt ook niet weg. Meldingen komen onder andere uit de Nijmeegse binnenstad. Overwinterende **Roodborsttapuiten** zijn in onze regio een fenomeen van recente datum. In de vorige eeuw was de soort dan uiterst schaars. Na het millennium telt ons gebied zo’n 20 plaatsen waar deze soort ook in de winter wordt gezien. Dit beeld wordt deze winter absoluut bevestigd. In totaal gaat het

om 125 meldingen. Vaak gaat het om mannetjes die mogelijk straks vooraan staan bij het uitzoeken van de beste broedterritoria. Aan overblijvende Tjiftjaffen zijn we inmiddels gewend, ook de **Zwartkop** waagt steeds vaker een poging. Vanuit Elst houdt een waarnemer ons eind december vrijwel dagelijks op de hoogte van het wel en wee van een vrouwtje in zijn tuin. Begin november duikt de **Baardman** op drie plaatsen op: bij Linden, Beugen-De Vilt en Tiengeboden in de Ooijpolder. Eind december zijn twee dagen lang maximaal zeven vogels aanwezig in een rietkraag in het Circul. Veel meldingen ook van de **Witkopstaartmees** deze winter. In ons gebied worden tien keer één tot drie witkoppen gespot. Ook de tussenvorm komt een paar keer voorbij. Minstens tien locaties in het werkgebied worden ingenomen door een **Klappekster**. Voor het eerst in lange tijd blijkt de vogel de Millingerwaard echter niet te kunnen vinden. De **Keep** laat zich opnieuw niet zien in groe-

pen van enige omvang. De meldingen betreffen meestal eenlingen, vaak in gezelschap van andere vinkachtigen. In zo'n groep bij de KBP wordt op 1 november ook een **Europese Kanarie** aangetroffen. Hetzelfde geldt op 19 november bij Oeffelt voor een **Frater**. De Barmseis laat zich wat vaker zien. Bij Linden worden op 18 december negen **Grote Barmsijzen** gezien. Bij Langeboom worden in dezelfde week achttien **Kleine Barmsijzen** geteld. Rond de jaarwisseling verblijft een groep van 40 Kleine in de berken bij het Nieuwe Heerenven. De meeste meldingen gaan echter over kleine groepjes of eenlingen tussen andere soorten. Nog vaker kon het onderscheid tussen groot en klein niet met zekerheid worden vastgesteld. De **Kruisbek** lijkt met een tiental waarnemingen erg schaars. Of zou het zo zijn dat naaldbossen in deze periode weinig gecheckt worden? In november komt nog drie keer een late **IJsgors** langs: in Groesbeek, op de Bergerheide en op de Hamert.

Witkopstaartmees, 2 januari 2016, Beuningen - De Groen Heuvels

Foto: Jordy Houkes

Overige soorten

De **Patrijs** toont zich bij voorkeur in groepjes. Tien of meer vogels worden gezien bij Katwijk, Beugen, Huissen en Batenburg. In Boxmeer heeft een waarnemer eind november zelfs een groepje in haar tuin. Nauwkeurige bestudering van de snavelhoek levert op KBP9 op 23 december een **Grote Aalscholver** op. Deze "carbo" is een ondersoort van de gewone aalscholver. Het ontbreken van vorst van enige betekenis is voor de **Roerdomp** kennelijk reden om in de veilige beschutting van het riet te blijven. Slechts een paar waarnemers hebben geluk en komen oog in oog met deze prachtige reiger te staan. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij Beugen-De Vilt, in de Hatertse Vennen, in de Erlecomse Waard en bij de KBP. Met twee vogels op 1 november in de Ooijpolder haalt ook de **Lepelaar** nog net dit overzicht. Trek van **Kraanvogels** in januari is zeer uitzonderlijk; normaal ligt de piek van de voorjaars trek

rond 10 maart. In zachte winters blijft een deel van de populatie hangen in Duitsland. Toen het daar eind januari plotseling erg koud werd, besloten veel vogels alsnog te vertrekken. Opvallend was dat er trek in tegenovergestelde richtingen werd vastgesteld. Kennelijk was de situatie verwarrend waardoor een deel van de vogels een zuidelijke koers nam en een ander deel naar het noorden trok. Helaas voltrok dit fenomeen zich hoofdzakelijk buiten ons werkgebied. Geheel in tegenstelling met vorig jaar is ook de (vroeg) najaars trek vrijwel geheel aan ons voorbij gegaan. Op 9 januari trekken ongeveer 100 vogels over Aijen naar zuidwest. Over Millingen worden er op de 23^e ongeveer 90 overvliegend naar zuid gezien. Een dag later zijn er bij Heijen 12 aan de grond. Daarmee was de koek op. Nu maar hopen op een stevige oostenwind tijdens de aanstaande voorjaars trek.

Vuurgoudhaan, 2 januari 2016, Overloon - Hondsberg

Foto: Jan Albers

Algemene Ledenvergadering op maandag 21 maart 2016

Beste leden van Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken.

Op maandag 21 maart, om klokslag 20.00 uur, start de jaarlijkse algemene ledenvergadering van onze vogelwerkgroep. We hopen op een goede opkomst. We stemmen dit jaar onder meer over nieuwe bestuursleden en een nieuwe voorzitter. In deze Mourik vindt u verschillende stukken die besproken zullen worden. Hieronder de agenda van de vergadering.

Datum: maandag 21 maart
Tijd: 20.00 uur tot 22.30 uur
Plaats: Natuurmuseum Nijmegen, Gerard Noodtstraat 121, Nijmegen.

Agenda

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Vaststellen presentielijst. *Plus eventuele volmachten. Volmachtformulieren zijn te downloaden via de website onder het kopje De VWG/ALV 2016.*
3. Vaststellen notulen ALV 30 maart 2015
4. Jaarverslag 2015 van de Vogelwerkgroep
5. Jaarrekening 2015 plus toelichting en verslag kascommissie
6. Begroting 2016
7. Korte toelichting door Johan Thissen over de ontwikkeling windenergie in het Reichswald. *Lees vooraf het artikel van Johan in deze Mourik!*
8. Avifauna gereed maar nooit af!
9. Verkiezing bestuur
*Aftredend: Siem Klaver, Jeroen Veecken en Arie van Dijk
Jordy Houkes begint aan zijn derde jaar als bestuurslid
Kandidaat-voorzitter: Frank J.A. Saris (Frank kan helaas vanwege een al geplande reis naar Cuba niet aanwezig zijn)
Kandidaat-bestuursleden : Bram Ubels, André Nagelhout, Mark van den Bosch
Janneke Sindram wordt geen formeel bestuurslid, maar zal de bestuursvergaderingen bijwonen als verantwoordelijke voor de portefeuille Jeugd*
10. Rondvraag en datum volgende ALV
11. Quiz Avifauna door Sjak Gielen en Erik van Dijk
Met in de hoofdrol alle aanwezige leden!

Jaarverslag 2015 Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o.

Een mooi jubileumjaar

Het is een mooi jubileumjaar geworden met als hoogtepunten een geslaagde zeevogeltocht en een goed bezochte jubileumavond.

Het jaar startte echter met een discussie over de koers van de VWG en een aanpassing van het werkgebied. De uitgezette koers is nagenoeg unaniem aangenomen. Een aanpassing van het werkgebied bleek echter een brug te ver. Het bestuur is teleurgesteld over de wijze waarop de besluitvorming – na een goed bezochte insprekbijeenkomst – is verlopen. Dit gezegd hebbende, heeft het bestuur het besluit van de ALV uiteraard overgenomen en de blik gericht op de toekomst.

Bestuurswisseling

Het is in 2015 niet mogelijk gebleken de functie van secretaris in te vullen. De secretariële taken zijn verdeeld over de overige vier leden van het bestuur. Onze penningmeester, Siem Klaver, heeft op de ALV 2015 al aangekondigd met ingang van 2016 te stoppen. Hij laat een goed ingerichte administratie achter. Jeroen Veecken heeft aangegeven dat hij zijn bestuursfunctie na 5 jaar beschikbaar stelt. Arie van Dijk stopt eveneens na 5 jaar. Jordy Houkes is bereid plaats te nemen in een nieuw bestuursteam, mits dit voltallig is. Het blijkt geen sinecure om nieuwe bestuursleden te werven. Kwaliteit is er voldoende, tijd veel minder. Het laatste is natuurlijk een kwestie van kiezen, maar tegelijkertijd kunnen we vaststellen dat elk lid in vrijheid deze keuze moet kunnen maken. Op de ALV hoopt het bestuur een nieuw bestuursteam aan de leden voor te kunnen dragen.

Avifauna

In 2015 is de Avifauna van ons werkgebied

nagenoeg afgerond. Wij kunnen daar plaatsvervangend trots op zijn. De echte hulde komt toe aan Sjak Gielen, Erik van Dijk, Fred Hustings en de vele schrijvers die een of meerdere soorten voor hun rekening hebben genomen. Op de ALV 2016 wordt “het lint doorgeknipt”.

Input Excursieprogramma

De dinsdagavondexcursies worden zeer gewaardeerd door nieuwe en aspirantleden. Een mooie kennismaking met de natuur in ons werkgebied en met de VWG. Vanaf begin april tot begin juni hebben in 2015 negen dinsdagavondexcursies plaatsgevonden, onder leiding van liefst acht verschillende gidsen. Het grootste deel van de excursies vond plaats aan de Nijmeegse kant van de Ooijpolder, maar ook de Hatertse Vennen, Bemmelse Polder, Millingerwaard en de Mulderskop werden bezocht.

Verder hebben in 2015-2016 excursies plaatsgevonden naar de Sallandse Heuvelrug, de Hamert, Groningen, Dlepholz en Zeeland. En natuurlijk mag de zeevogeltocht niet worden vergeten.

Lezingen

In 2015 heeft Rob Bos zijn film laten zien over de ringvangsten in de Ooijse Graaf.

Frans Meijs heeft een fotopresentatie laten zien over de Galapagoseilanden. Ook was er, in het kader van het 40-jarig jubileum van de vogelwerkgroep, een lezing/workshop over vogelfotografie, gegeven door vogelfotograaf Chris van Rijswijk. Dezelfde avond mochten de leden hun tanden stukbijten op een superleuke quiz van Harvey van Diek: White Sensations!

Inventarisatieprogramma

Ook dit jaar is op initiatief van de VWG 'buiten de Gelderse Poort' naar broedvogels gekeken. Op verzoek van de VWG heeft Frank Majoor een lezing gegeven over de inventarisatie van broedvogels. Deze lezing is door ruim 10 leden bezocht. Een beperkt aantal van hen heeft de opgedane kennis getoetst in het veld.

In elk geval zijn de volgende inventarisaties in dat kader uitgevoerd. Jeroen Veeken heeft de Elshof en de Bruuk bekeken en Gerrit Houwen is in het Leurse Bos aan de slag gegaan. Verder zijn bijvoorbeeld de Hatertse Vennen en de Jansberg geïnterenseerd door leden van de vogelwerkgroep. Enkele geïnterenseerden hebben in de Elshof meegelopen en meegekeken hoe een inventarisatie in zijn werk gaat. Concrete inventarisatieplannen voor de toekomst zijn hieruit niet ontstaan. Verslagen over de genoemde broedvogelinventarisaties zijn (nog) niet verschenen.

Vogelcursus

Ongeveer 30 deelnemers hebben in 2015 de vogelcursus voor (relatief) gevorderden gevolgd. In tegenstelling tot wat bij de beginnerscursus gebruikelijk is, hebben de cursisten ook een aantal gebieden buiten het werkgebied bezocht, t.w. Zeeland, Zouweboezem Ameide en de Biesbosch. In het werkgebied werden de Ooijpolder, de Jansberg en het Weurtse Grindgat bezocht. In 2016 start weer een beginnerscursus. Aanmelding hiervoor is niet meer mogelijk; de excursie heeft wederom het maximaal aantal deelnemers bereikt.

Ruimtelijke ordening

Jordy Houkes heeft in het bestuur de portefeuille Ruimtelijke Ordening (RO). Er is regelmatig afstemming tussen het bestuurslid RO en de Wetlandwacht. Samen met regio-informanten probeert hij de ontwikkelingen

in ons werkgebied te volgen en eventueel actie te ondernemen. Deze wijze van werken functioneert nog verre van optimaal en verdient verbetering. Mankracht (vrouwen zeer gewenst!), kwaliteit en tijd bepalen onze armslag.

Het bestuurslid RO en de Wetlandwacht hebben een kennismakingsgesprek gehad met Staatsbosbeheer. Hierbij is o.a. gesproken over het project Ooijse Graaf. Staatsbosbeheer heeft de VWG uitgenodigd voor een toelichting over het project Nevengeul Klompenwaard. Door ons voorgestelde aanpassingen zijn door Staatsbosbeheer om technische redenen niet overgenomen.

Er is een vruchtbare samenwerking met het Geldersch Landschap, o.a. over het beheer en onderhoud van de Liendense Waard, het beheer en onderhoud van het rietmoeras achter kasteel Hernen en het aanleggen en verwijderen van het visdiefvlot. Recent heeft Rijkswaterstaat de beheersovereenkomst van de Liendense Waard met het Geldersch Landschap opgezegd. Hiermee is de borging van het natuurbelang onzeker geworden. Op dit moment lopen diverse contacten met het Geldersch Landschap, de Batenburgse gemeenschap en Rijkswaterstaat. Op verzoek van de VWG heeft de Gemeente Wijchen zich in deze kwestie ook gericht tot Rijkswaterstaat.

In 2015 zijn de contacten met het Brabants Landschap verstevigd. Louis Geraerts van de VWG leidt op verzoek van het Brabant Landschap vogelexcursies. Wij houden elkaar scherp over de ontwikkelingen rond de Kraaijenbergse Plassen, o.a. over de zich uitbreidende naaktrecreatie en de loslopende honden bij plas 5 en de realisering van de vogeleilandjes in plas 7 van de KBP. Aanvullend hierop heeft de VWG een brief gestuurd naar

de gemeente Cuijk met het verzoek met name de handhaving rond plas 5 te intensiveren.

Met de ontgrinder Smals is contact geweest over de te realiseren vogeleilandjes in plas 7 van de KBP. Op een bestaand eilandje in plas 7 is sediment toegevoegd. Helaas kan men met materieel niet in de buurt komen van dit eilandje. Hopelijk ontstaat er met hoog water alsnog een geschikt vogeleiland. Ook heeft Smals een nieuw vogeleiland aangelegd dat conform ons voorstel is gerealiseerd.

Er is een goede werkrelatie tussen de gemeente Wijchen en de VWG opgebouwd. Arie van Dijk en Jordy Houkes zijn vanuit de VWG aanwezig geweest bij een Landschapsconferentie. De hieruit voortvloeiende uitwerking loopt door in 2016. De VWG heeft de gemeente geadviseerd over de aanwezigheid van een Roekenkolonie bij Niftrik in verband met infrastructurele aanpassingen. Op verzoek van de gemeente heeft de VWG ook geadviseerd over de aanwezigheid van de te slopen schuren achter Hoogeerd bij Niftrik. Dit heeft geleid tot een positieve samenwerking tussen de eigenaren, STONE en de VWG, met als concreet resultaat twee nestkasten als vervangende locatie na de sloop van de schuren. Leden van de VWG zullen de nestkasten de komende 5 jaar tweemaal per jaar monitoren. Verder is de gemeente geadviseerd over het effect van een nieuwbouwproject op vogels.

Overleg tussen de VWG en de Gemeente Wijchen over de mogelijkheden voor het inbouwen van nestgelegenheden bij nieuwbouwprojecten heeft geleid tot een serieuze studie naar de mogelijkheden in het nieuwbouwproject Oostflank.

Ook met de gemeente Beuningen zijn

contacten gelegd en wij zijn aanwezig geweest bij de Landschapsconferentie. De ontwikkelingen staan hier – deels door omstandigheden binnen de gemeente Beuningen – op een laag pitje. Helaas is binnen de VWG nog geen lid gevonden die de kar in het Beuningse wil trekken.

Pieter Bruijsten heeft als regio-informant voor Malden/Heumen een binnengekomen vraag met betrekking tot het verbeteren van nestgelegenheden voor uilen en roofvogels in Heumen opgepakt. Samenwerking wordt gezocht met STONE. Overleg loopt nog.

Er heeft een kennismakingsgesprek plaatsgevonden met de Vereniging Natuur en Milieu Wijchen. Het resultaat is dat men op de hoogte is van elkaars werkzaamheden en mogelijkheden voor een verdere samenwerking worden momenteel bekeken.

De VWG heeft diverse zienswijzes ingediend (o.a. in samenwerking met het IVN Rijk van Nijmegen) inzake het windmolenpark in het Reichswald. Vanuit de VWG wordt dit traject getrokken door Johan Thissen. Hij zit vanuit de VWG ook in een zogenaamde Task Force. In de Mourik 2016-1 verschijnt een artikel van Johan over deze kwestie. Ook zal hij een korte toelichting geven op de ALV 2016.

Jordy heeft samen met Jochem Kühnen de Heilige Stoel, Homberg en Kraaijenberg geïnventariseerd op nestlocaties van Huismussen en Gierzwaluwen. Talis gaat namelijk groot onderhoud aan deze huurwoningen uitvoeren. Het resultaat is gedeeld met Talis en wordt meegenomen in de noodzakelijke compensatie. Wij zullen deze afspraak monitoren.

Op verzoek van Talis zijn ook – in samenwerking met de landelijke Slechtvalkenwerkgroep

- de mogelijkheden bekeken voor het plaatsen van een Slechtvalkenkast op één van de flatgebouwen in de Meijhorst. Dit ter bestrijding van de duivenoverlast. Uiteindelijk waren er geen mogelijkheden voor het plaatsen van een Slechtvalkenkast. De duiven zijn inmiddels weggevangen.

In samenwerking met de landelijke Slechtvalkenwerkgroep zijn de mogelijkheden voor een Slechtvalkenkast bij de ARN te Weurt bekeken. ARN wil helaas niet meewerken omdat men een contract heeft met een valkenier die ook Slechtvalken inzet voor het verjagen van vogels van het terrein. Volgens de valkenier zouden zijn Slechtvalken nu al last hebben van de “wilde” Slechtvalken.

De Huiszwaluwtil in Lent zal vanwege bezwaren bij bewoners ter plaatse niet op de oorspronkelijk beoogde locatie worden gerealiseerd. Wilfried de Jong en Ben Brouwers zijn op dit moment in gesprek met een school voor plaatsing van de zwaluwtil op haar terrein. De ontvangen subsidie van het IJsvogelfonds zal dan ook pas in 2016 worden ingezet (zie financieel jaarverslag).

De VWG heeft samen met Vogelbescherming Nederland een evaluerend gesprek gehad met de NVWA over het functioneren van de handhaving bij de gerooide Roekenkolonie in Batenburg. Het blad Vogels+ van

Vogelbescherming heeft hierover een artikel gepubliceerd.

Uitvoeringsplan 2015-2016

De ALV 2015 heeft op verzoek van het Bestuur een uitvoeringsplan vastgesteld. De hierboven genoemde activiteiten stonden voor een groot deel in het Uitvoeringsplan. Een voorgenomen “*Herbezinning op communicatie middels website , mailcirkel, Facebook, Twitter en de Mourik*” is niet uitgevoerd. Het is aan het nieuwe bestuur om hier invulling aan te geven.

Ook is geen nieuw Uitvoeringsplan opgesteld. De agenda voor het komende halfjaar is voor een belangrijk deel gevuld. Voor het overige heeft het huidige bestuur geen nieuwe zaken willen voorstellen.

Tot slot

De VWG is een werkgroep met veel actieve leden. Veel activiteiten gebeuren vanuit de basis en zijn hier ook niet allemaal benoemd. In mijn voorwoord van de Mourik 2015-3 heb ik een flink aantal van deze leden genoemd. Het is belangrijk dat wij elkaar over elkaars activiteiten informeren. Dit kan leiden tot verbetering, navolging en waardering. De Mourik is hierbij een belangrijk instrument.

Arie van Dijk
voorzitter

Notulen ALV maandag 30 maart 2015

Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o.

Aanwezig 51 leden en 22 volmachtstemmen: Arie van Dijk (*Gerrit Houwen), Sjak Gielen, Jeroen Veeken, Siem Klaver, Jordy Houkes (allen bestuur), Haije Galama, Jan Hartog (*Henrie en Els Reijnen), Jan Spies, Dio Hornman, Theo Groeneveld, Erik van Dijk, Rob Gorissen, Paul Gnodde, Luc Oteman, Vincent Sanders (*Jeroen Nagtegaal en Nienke Torensma), Bart Hoogesteger, Henk Klaassen (*Jan Jacobs en Hans van Ooijen), Jochem Kühnen, Jolanda Wannet, Erik Wannet, Hans Wegman, Peter Hoppenbrouwers (*Marc de Bont), Freek Strooband, Eddy Nieuwstraten, Adriaan Vos, Laurens Rietveld (*Jetty van der Pluym en Wills Hermens), Sjaak van den Berg (*Fred Hustings), Marcel Bingley (*Ria Vogels), Annie van der Veen, Rob Bos (*Marian Crombach), Gijsbert Peelen, Pieter Bruijsten, Wilfried de Jong, Yvonne Bloemena, Jules Tolboom, Tjeu Verhagen (*Loes de Valk en Cathey Verhagen), Gerard Müskens (*William Verpoort), Ronald Zollinger, Gonny van Dalfsen, Guus Leufkens, Frits Liebers, Jos van Oostveen, Peter Eekelder, Chris van der Heijden, Menno Hornman (Michiel van der Weide en Marijn Nijssen), André Nagelhout, Wim Schurink, Nico van der Poel, Youri van der Horst (*Paul Leenders), Harvey van Diek (*Frank Majoor), Johan Thissen (*Els Coerwinkel, Chris van Turnhout). (* = volmacht)

Afwezig met kennisgeving 6 leden: Hans van Ooijen, Beate Reismann, Marion den Hartog, Marc de Bont, Els Coerwinkel en Gerrit Houwen.

Voorafgaand aan de start van de vergadering roept de voorzitter alle aanwezigen op om de presentielijst te tekenen en de volmachten bij de secretaris om te ruilen voor groene of rode

stemkaarten.

1. Opening en vaststelling agenda

De voorzitter stelt bij de opening vast dat, gezien de opkomst, deze vergadering blijkbaar ergens over gaat. De VWG staat met agendapunt 6 voor een aantal belangrijke besluiten. De agenda wordt conform vastgesteld.

2. Notulen ALV 31 maart 2014

Jan Hartog signaleert een tegenstrijdigheid in de zinsnede bij punt 5 'Voorkomen moet worden dat de VWG juridisch op de kwaliteit van zijn risico's kan worden aangesproken' met de zinsnede uit het jaarverslag van het secretariaat 'Onze juridische slagkracht is nu op peil'. De eerste zin zal worden toegevoegd aan de zinsnede in het jaarverslag.

3. Vaststelling vereiste aantal leden voor statutenwijziging

Ondanks de ongekennde opkomst van 51 stemgerechtigde leden en 22 volmachtstemmen wordt het vereiste quorum van 126 (de helft van de stemgerechtigde leden) niet gehaald. Derhalve zal de statutenwijziging (onderdeel van agendapunt 6) wel ter sprake komen maar pas in een tweede, direct aansluitende vergadering in stemming worden gebracht.

4. Secretariaat

* **ingekomen stukken:** verzoek van Johan Thissen (ter vergadering nog kort toegelicht door hemzelf) om een zienswijze in te dienen ten aanzien van het "Regional Plan Düsseldorf" aangaande locaties windenergie is overgenomen door bestuur en inmiddels verstuurd.

* **jaarverslag:** geen op- of aanmerkingen.

5. Financiën

a. jaarverslag en jaarrekening 2014: na een korte toelichting, waarbij wordt aangegeven dat een aantal posten (o.a. kosten website) wat lager zijn uitgevallen dan begroot, worden de stukken zonder verdere vragen goedgekeurd.

b. kascontrolecommissie: de kascontrolecommissie stelt na controle van de boeken voor de penningmeester te dechargeren hetgeen door de vergadering wordt overgenomen.

c. benoeming nieuwe kascontrolecommissie: Erik van Dijk en Paul Gnodde (nieuw).

d. begroting 2015 en vaststelling contributie 2015: inkomsten zullen min of meer gelijk blijven maar de hogere uitgaven vanwege de jubileumactiviteiten (extra Mourik, feestavond 20 november en zeevogeltocht) zorgen voor een eenjarig interen op de reserves. De vergadering stemt in met de begroting en de ongewijzigde contributie.

6. Koers VWG

De voorzitter schetst nog eens kort de voor geschiedenis waarbij hij aangeeft de stukken, na de uitgebreide inspraakmogelijkheden die er vooraf zijn gegaan aan de totstandkoming, niet meer te willen bespreken en direct in stemming te brengen.

Het eerste beslis punt over de manier van werken wordt aangenomen door de vergadering. Uitslag: tegen 0, onthouding 4 rest vóór. Tweede beslis punt over afstoten Duitse deel werkgebied wordt afgewezen. Uitslag: tegen 44, onthouding 6, vóór 23.

Voorzitter geeft aan dat bestuur met deze twee beslissingen goed kan leven en spreekt de hoop uit dat we als vereniging krachtiger en eensgezinder uit de discussie komen.

7. Uitvoeringsplan

Vincent Sanders en Marcel Bingley worden al-

lereerst door voorzitter (boekenbon) en vergadering (applaus) bedankt voor hun werk aan de vernieuwde website.

1. Herbezinning communicatiemiddelen: voorzitter zal dit zelf gaan trekken en voor het einde van het jaar met een voorstel komen. Suggesties uit vergadering: niet enthousiast over Facebook en “zal ook niet communiceren via dat kanaal” (Rob Bos en enkele anderen); één kanaal b.v. website reserveren voor alle officiële zaken (Pieter Bruijsten en Peter Eekelder, Jan Hartog); website is openbaar en sommige berichten op de Mourikcirkel of Facebook zijn uitsluitend voor interne communicatie bestemd (Jordy Houkes); Facebook verlevendigt de communicatie sterk en is belangrijk (Chris van der Heijden).

2. Excursieprogramma: lijn afgelopen jaren wordt voortgezet. Dinsdagavondexcursies zijn rond (7 april leidt Frits Liebers de eerste). Rob Bos geeft aan dat er procedurele afspraken nodig zijn voor al of niet doorgaan bij twijfelachtig weer. Leden blijken zich betrokken te voelen bij excursies. Oproep van Chris voor Nationale Vogelweek leverde 5 mensen op. Voorzitter roept op om ook in Duitse deel excursies te organiseren.

3. Inventarisatieprogramma: VWG probeert dit breder te trekken dan alleen BMP Gelderse Poort. In het telgebied de Elshof gaan 10 leden ervaring opdoen met inventariseren. Alle initiatieven zijn welkom en geef ruchtbaarheid (middels bv artikel in Mourik) aan inventarisaties die lopen.

4. Vogelcursus: lang geleden opgestart door Johan Thissen en daarmee een van de oudste activiteiten van de VWG. Na 1993 een aantal jaren niet georganiseerd maar nu al vele jaren een vaste activiteit die nieuwe leden en tellers oplevert. Peter stopt ermee en Sjaak wil steun bij organisatie. Groep gaat zelf op zoek naar opvolger(s). Voorzitter illustreert het succes van de vogelcursus door een ver-

wijzing van een bijdrage van Saskia Jonker op Facebook en zegt een bedankje t.z.t. nog toe.
5. Ruimtelijke ordening: na een korte toelichting op het uitvoeringsplan roept Jordy leden op om zich te melden als regio-informant. Met o.a. Johan Thissen (Duitsland), Pieter Bruijsten (Malden) en Henk Klaassen (Groesbeek) zijn gaten opgevuld maar vooral wat perifeer gelegen gebieden (zoals Elst, Sint Anthonis en Bergen) zijn nog witte vlekken op de kaart.

6 en 7. Geen bijzonderheden

8. Nico van der Poel wijst op het ontbreken van de voorgenomen 'jubileum-Huiszwaluw-activiteiten' en doet een oproep voor tellers.

8. Opvulling vacature bestuur

Sjak treedt na 4 jaar af als secretaris. Opvolging is nog niet gelukt en zal op korte termijn dienen te gebeuren. Voorzitter doet een dringend beroep op leden om bij te dragen aan het opvullen. Bestuur neemt voor de korte termijn de honneurs waar maar vóór de zomervakantie zal opvolging rond moeten zijn. Hier komt het bestuur dus nog op terug.

9. Jubileum

Programma is bekend en loopt. Om genoeg tijd te reserveren voor de borrel na de huidige jubileumvergadering gaat vergadering gelijk door naar de rondvraag.

10. Rondvraag

Harvey van Diek: heeft de VWG plannen richting de Bastei? Dat punt loopt momenteel en komt op de komende bestuursvergadering aan de orde.

Peter Egelmeers: schetst voor aanwezigen nog even de (voor)geschiedenis rond de vogelcursus.

11. Vaststellen datum volgende ALV en sluiting

datum: om Tweede Paasdag te ontwijken is de volgende ALV op maandag 21 maart 2016.

Notulen tweede ALV maandag 30 maart 2015

Voorzitter opent tweede ALV met als enige agendapunt de wijziging van de **statuten en het huishoudelijk reglement**.

1. Met overgrote meerderheid van stemmen wordt de voorgestelde wijzigingen van de statuten goedgekeurd. Zie bijlage 1.

2. Met eenzelfde overgrote meerderheid van stemmen worden de voorgestelde wijzigingen in het huishoudelijk reglement goedgekeurd. Zie bijlage 2.

De voorzitter sluit ook deze tweede vergadering en nodigt iedereen uit voor een gezamenlijke borrel.

Voor Bijlage 1 en 2 zie www.vogelwerkgroepnijmegen.nl onder menuknop 'De VWG'>'ALV 2016'.

Financiële verantwoording 2015 VWG

Siem Klaver (penningmeester), klaversiem@gmail.com

Bijgaand treffen jullie de financiële verantwoording over 2015 en de begroting 2016 aan. De verantwoording van de cijfers vindt plaats op kasbasis en er wordt geen balans gemaakt met inzicht in schulden, vorderingen en vermogen. Gezien de omvang is dit ook niet noodzakelijk en zo nodig wordt er een toelichting gegeven.

Financiële verantwoording 2015 VWG.

	Begroot	Werkelijk (x €1.00)
Inkomsten	€ 2.980	€ 6.423
Uitgaven	€ 5.625	€ 5.000
Kapitaalsverandering	Nadelig € 2.645	Voordelig € 1.423

Toelichting:

De begrote nadelige kapitaalsverandering is omgebogen naar een positief resultaat van € 1423. Dit is te danken aan 3 zaken: i) toename van ongeveer 30 leden, dus meer contributie, ii) niet begrote subsidie van de Vogelbescherming waarvoor de kosten pas in 2016 worden gemaakt, iii) meegevallen onkosten post voor het 40 jarige jubileum.

De hogere bestuurskosten komen voort uit kosten voor de notaris en het incasso-programma. Een hoger bedrag voor de Mourik wordt veroorzaakt door de grote ledenaanwas.

Vermogen:

01-01-2015	31-12-2015
€ 10.454,57	€ 11.877,06

Begroting:

Op basis van de begroting 2016 is de verwachting dat het saldo eind 2016 met € 3630 zal afnemen. Het leeuwendeel van dit bedrag komt op conto van de huiszwaluwtil, die in Lent haar plaats zal krijgen. Voor de website voorzien we behalve de hostingkosten enkele kosten voor back up/restore/upgrades/plugin foto's/stemfunctie/cosmetische aanpassingen. Met het begrote bedrag voor de post activiteiten beogen we initiatieven en activiteiten in onze vereniging en in werkgebied te stimuleren. Voor de fotowedstrijd is een bedrag bedacht voor de organisatie en kleine prijzen.

Inkomsten	Begroting 2015	Werkelijk 2015	Begroting 2016
Contributies	2800,00	3280,00	3200,00
Rente Triodos	80,00	28,26	20,00
Vogelcursus	100,00	-16,76	50,00
Huiszwaluwproject VBN	0,00	2680,00	0,00
Overige inkomsten	0,00	435,00	0,00
Totaal inkomsten	2980,00	6406,50	3270,00

Uitgaven	Begroting 2015	Werkelijk 2015	Begroting 2016
Bestuurskosten	300,00	567,70	300,00
Mourik	1700,00	2149,85	2200,00
Kosten website	250,00	302,12	500,00
Jubileum	2500,00	1319,07	0,00
Huiszwaluwproject VBN	275,00	139,50	2900,00
Activiteiten	500,00	489,77	500,00
Diversen	100,00	16,00	100,00
Fotowedstrijd	0,00	0,00	400,00
Kapitaalsverandering	-2645,00	1422,49	-3630,00
Totale uitgaven	2980,00	6406,50	3270,00

Financiële verantwoording 2015 Tellersgroep

De VWG voert het financiële beheer over de kas van de tellers. Besluitvorming over inkomsten en uitgaven vindt plaats door de tellersgroep. De verantwoording van de cijfers vindt plaats op kasbasis. Een balans met inzicht in schulden, vorderingen en vermogen wordt niet gemaakt.

Financiële verantwoording 2014 Tellers.

	Begroting 2015	Werkelijk 2015	Begroting 2016
Inkomsten	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00
Uitgaven	€ 850,00	€ 832,65	€ 850,00
Resultaat	Voordelig € 150,00	Voordeling € 167,35	Voordelig € 150,00

Vermogen:

01-01-2014	31-12-2014
€ 2.538,63	€ 2.705,98

Toelichting:

De inkomsten zijn de jaarlijkse bijdrage van Staatsbosbeheer aan de tellersgroep.
De uitgaven komen voort uit de kosten voor de jaarlijkse evaluatie en de tellers-BBQ.

Activiteitenagenda voorjaar 2016

Maart

Maandag 21 Algemene Ledenvergadering 2016 @Natuurmuseum Nijmegen.
Aanvang 20.00 uur Gerard Noodtstraat 121, Nijmegen.

April

Zaterdag 16 Ochtendexcursie Reichswald. Vertrek om 08.00 uur vanaf parkeerterrein aan de B504, tussen Kranenburg en Grunewald. Johan Thissen neemt jullie via een wandelexcursie mee om het gebied beter te leren kennen.

Woensdag 27 Ochtendexcursie de Hamert. Vertrek 06.30 vanaf de McDonalds in Malden. Paul Gnodde neemt jullie mee naar misschien wel het 'beste' gebied binnen het werkgebied.

Mei

Zaterdag 7 Ochtendexcursie Tongelaar. 08.00 uur vertrek vanaf parkeerplaats voor Tongelaar aan de Hoogedijk/Vaardijk in Mill. Louis Geraets neemt jullie mee naar een prachtig en misschien wel te onbekend stukje van ons werkgebied!

Vrijdag 20 Kampeerweekend Groningen. 14.00 uur vertrek vanaf Nijmegen. Tijdens deze driedaagse kampeerexcursie neemt excursieleider Paul Gnodde je mee naar (onder andere) de polders rondom het Zuidlaardermeer. Ook het altijd vogelrijke Lauwersmeergebied en de Ezumakeeg worden bezocht.

Dinsdagavondexcursies 2016

Dit jaar elke dinsdagavond van 12 april t/m 7 juni. Inmiddels een vaste waarde binnen onze vogelwerkgroep en een mooie manier om het vogels kijken en onze VWG rondom Nijmegen te promoten. Vertrek om 19.00 uur bij het Hollands/Duits Gemaal in de Ooijpolder (tenzij anders gemeld). Excursieleiders zijn nog wel nodig! Meld je aub bij bramubels@hotmail.com

Nationale Vogelweek 2016

De Nationale Vogelweek vindt in 2016 plaats van 14 t/m 22 mei. Een mooie manier om nieuwe mensen te bereiken en enthousiast te maken voor het kijken en beschermen van vogels. Vwg's in heel Nederland doen er massaal aan mee. Hopelijk ook onze vwg weer. Je geeft de excursie die je wilt uitvoeren snel en eenvoudig op via www.vogelweek.nl. Heb je nog vragen, mail dan chrisjanvanderheijden@gmail.com.

Voor meer informatie en opgeven voor excursies kijk op www.vogelwerkgroepnijmegen.nl

